

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการรับรู้และการตีความปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมโนทัศน์ของชาวอีสานและการนำหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำรงชีวิต โดยศึกษาการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจากวิถีชีวิตเดิมที่อยู่ภายใต้การดำรงอยู่ในสังคมบุพกาล จนกระทั่งมีความรู้ชุดหนึ่ง ที่เรียกว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาสู่สังคมไทย ซึ่งนำไปสู่วิาทะกับเศรษฐกิจกระแสหลัก ระบบทุนนิยมที่เป็นความรู้ชุดเดิมของวาทกรรมการพัฒนา ซึ่งต่อมาสังคมไทยเริ่มตั้งคำถามว่าการพัฒนาตามเศรษฐกิจกระแสหลักนั้นเป็นหนทางสู่วิกฤติเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดปัญหามาจะมาจากความพอดีที่เรียกว่าความสมดุลกับเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่กับการพึ่งตนเอง เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดในสังคมไทย ซึ่งวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงได้เข้ามามีบทบาทในทุกชนชั้น รวมทั้งชาวอีสานที่ปฏิบัติการดำรงชีวิต จึงได้จัดหมวดหมู่การทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. มโนทัศน์
2. ความสัมพันธ์ของชาวอีสาน
3. ความสัมพันธ์ปรัชญาพื้นบ้านของชาวอีสาน
4. มโนทัศน์ของชาวอีสานจากสื่อประเพณีพื้นบ้าน
5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 5.1 ความหมาย
  - 5.2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนเกิดวิกฤติ ปี พ.ศ.2540
  - 5.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540
  - 5.4 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวาทกรรมของพระมหากษัตริย์
  - 5.5 การดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทสังคมไทย
  - 5.6 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวาทกรรมการพัฒนา
  - 5.7 แนวคิดทุนนิยมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาประเทศไทย
  - 5.8 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะเป็นการพัฒนาทางเลือก
  - 5.9 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเศรษฐศาสตร์กับความยั่งยืน

6. ทฤษฎีการรับรู้

6.1 กระบวนการรับรู้

7. ยุทธศาสตร์การตีความ

7.1 การตีความวัฒนธรรม

7.2 การตีความอัตลักษณ์

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 ความพอเพียงในงานในประเทศไทย

8.2 ความพอเพียงในงานต่างประเทศ

มโนทัศน์

ชเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2549 : 37) ให้ความหมายของคำว่ามโนทัศน์ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในระบบการเมืองเป็นปรัชญาของสังคม เช่น มโนทัศน์ความยุติธรรม การเกิดการดำรงอยู่และการปฏิบัติตามความคิดการเมืองที่ก่อรูปขึ้นในสังคมและระบอบการปกครองที่สลับซับซ้อน มีระบบคิดแบบนามธรรม ศาสนา ปรัชญาและอุดมการณ์ของมนุษย์ ในความหมายทางประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่า 1) มโนทัศน์สิทธิมีมาตั้งแต่เดิมในรัฐและอาณาจักรการเมืองการปกครองสมัยก่อน ลักษณะในการสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจการปกครอง เป็นการคลี่คลายระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้การปกครอง 2) ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นการสร้างความชอบธรรมแก่อำนาจรัฐและกลุ่มนำจำนวนน้อยซึ่งเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชนมากขึ้น

คำว่ามโนทัศน์นั้นสอดคล้องกับคำว่าโลกทัศน์เกี่ยวกับการปกครองไว้ว่า การปกครองหมายถึง การที่คนกลุ่มหนึ่งได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้จัดระเบียบให้กับสังคมเพื่อให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์สุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ สังคมใดก็ตามส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยฝ่ายปกครอง และฝ่ายที่ถูกปกครอง ซึ่งก็คือประชาชนนั่นเอง (จารุวรรณ ธรรมวัตร 2523 : 3)

นอกจากนั้นมโนทัศน์ได้แบ่งออกได้ 3 ชนิดคือ 1) มโนทัศน์ตามความเข้าใจของสามัญสำนึกในทันที 2) มโนทัศน์เชิงบรรยาย เป็นเหมือนกับการมีปฏิสัมพันธ์กับโลกรอบตัว หรือการเปรียบเทียบเทียบเคียงโดยตรงกับวัตถุและเหตุการณ์ 3) มโนทัศน์เชิงทฤษฎี เป็นการกำหนดเป็นข้อตกลงเบื้องต้นเหมือนกับสำพจน์ ในส่วนของลักษณะที่ไม่อาจรับรู้ได้ ไม่มีใครเข้าใจความหมายของมโนทัศน์เชิงทฤษฎีใดๆ โดยปราศจากความเข้าใจบางอย่างและรู้ถึงระบบทฤษฎีที่เป็นอยู่ ซึ่งข้อมูลจากการปฏิบัตินั้นมีระบบทฤษฎีนั้นเป็นพื้นฐาน

จะเห็นว่ายังมีคำที่ใกล้เคียงกับคำว่า โลกทัศน์คือคำว่า “โลกทัศน์” อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537:7) ซึ่งให้ความหมายว่าเป็นทัศนะพื้นฐานซึ่งถ่วงกรองจากความเชื่อที่มีระบบของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2523 : 8) กล่าวไว้ว่าโลกทัศน์อิสานได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ 1) โลกทัศน์ที่แสดงออกมาตามอรรถาธิบายแต่ละบุคคล ตามความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่เป็นอิสระของตน 2) โลกทัศน์ที่แสดงออกมาตามที่ได้รับคำสั่งแนะตามสถาบันของรัฐจากหน่วยงานบางหน่วยงานและกลุ่มลัทธิหรืออุดมคติที่ตนสังกัดอยู่ ซึ่งโลกทัศน์นั้นอยู่ในระบบความเชื่อที่เป็นระบบ ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ก่อเกิดโลกทัศน์นั้นคือความเชื่อ ทุกคนมีความเชื่อและอาจกล่าวได้ว่า “คนมีชีวิตอยู่ได้ เพราะความเชื่อ” ที่ก่อเกิดจากศาสนา ศาสดา ปรัชญา แนวคิด คำสอน พิธีกรรม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอุดมการณ์นิยม หรือพวกจิตนิยมเชื่อว่าจิตเป็นใหญ่กว่าร่างกายภายนอก และพวกวัตถุนิยม หรือสสารนิยม ซึ่งความเชื่อมีระบบจาก 1) ประสบการณ์ซึ่งมีโลกทัศน์กว้างไกล 2) จากการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร จากประสาทสัมผัส หู ตา คอ จมูก 3) จากการอนุมานชนและอุปมาน คือ การคิดหาเหตุผล 4) การใช้ทฤษฎีบุคลิกภาพส่วนตัว ที่เรียกว่าโงวเฮ็งดูบุคลิกลักษณะของคน 5) การใช้ภาพในความคิด 6) จากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น 7) ความรู้จากการบ่มเพาะจากปรัชญา สถาบัน

สังคมอิสานนั้น โลกทัศน์จะเริ่มจากครอบครัวเล็กซึ่งมีพ่อแม่ลูก อาศัยอยู่ในบ้านแบบอิสานตั้งถิ่นฐานของชุมชนอิสานเป็นกระจุกมากกว่าแบบอื่น ซึ่งเป็นผลดีต่อการไปมาหาสู่เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้สะดวก ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน คนในหมู่บ้านสนใจซึ่งกันและกันเป็นพิเศษ รู้จักกันทั่วไป ใครทำอะไรรู้หมด การสื่อสารทำแบบปากต่อปากแพร่กระจายกันอย่างรวดเร็วสมาชิกดำรงอยู่ด้วยกันพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมอิสานให้ความสำคัญกับญาติพี่น้อง ดังคำกล่าว “เอือนคาแก้งเกวียนเห็นให้ฟ้าแค้น บาดไปฮอดน้ำเอือสิดได้แก้งเกวียน” สังคมอิสานยึดเกาะกันมีฮึดคอง ทำหน้าที่เป็นกฐระเบียบ เพื่อเป็นบรรทัดฐาน สังคมประพฤติปฏิบัติตามอันจะนำไปสู่ความสุขร่วมกัน (อภิศักดิ์ โสมอินทร์ 2537 : 73)

ในทัศนะของโลกทัศน์ของชาวอิสานต่อธรรมชาติ มองว่าสังคมอิสานเป็นสังคมเกษตรเริ่มจากเกษตรดั้งเดิม หรือยังชีพ ใช้เครื่องมือง่ายๆ เช่น จอบ เสียม บางที่เรียกว่าการเกษตรแบบจอบเสียมหมายความว่ายังเป็นเกษตรกรรมธรรมชาติ อิสานกับธรรมชาติจึงแยกกัน ไม่ออก ชาวอิสานเลือกตั้งถิ่นฐานอยู่ตามธรรมชาติ ส่วนลักษณะของโลกทัศน์ของชาวอิสานต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ โลกทัศน์ต่อศาสนาหรือคติทางศาสนา จะเห็นได้ว่าศาสนาเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อพฤติกรรมแลความรู้สึกรู้สึกของ

ชาวอีสานมากที่สุด โดยเชื่อว่าสังคมมนุษย์ต้องมีศาสนา ถ้าปราศจากศาสนาก็ถือว่าเป็นคนป่าเถื่อน คนไม่รู้ชั่วดีไม่ละอายเกรงกลัวต่อบาป

กล่าวโดยสรุป มโนทัศน์เป็นความคิดที่เกิดเป็นภาพขึ้นในใจจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เริ่มจากตัวเรา จากสิ่งภายนอกที่รับรู้ได้ จากมนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อธรรมชาติ มนุษย์ต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ แล้วนำมาสรุปจากวัตถุหรือปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดจากการแยกแยะความแตกต่างจากเป็นประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เพราะฉะนั้นมโนทัศน์ของคนอีสานน่าจะมีความหมายเหมือนกับคำว่าโลกทัศน์ซึ่งเกิดจากความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่เป็นไปตามธรรมชาติต่อสิ่งรับรู้ในความหมายอยู่สองประเด็น ได้แก่ 1) หมายถึงประเด็นทางการเมืองว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวถึงความยุติธรรม การเกิดการดำรงอยู่และการปฏิบัติตามความคิดการเมือง การปฏิบัติการในสังคมกับการปกครองที่สลับซับซ้อนกับอุดมการณ์ของมนุษย์ ด้วยการสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจการปกครอง เป็นการคลี่คลายระหว่างผู้ปกครอง และผู้อยู่ภายใต้การปกครองว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทางการเมือง 2) ประเด็นซึ่งให้ความหมายว่าเป็นทัศนะพื้นฐานซึ่งถ่วงถ่วงจากความเชื่อที่มีระบบของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีต่อความเชื่อของกลุ่มคนอีสานว่าด้วยสังคมอีสาน ความเชื่อของคนอีสานต่อธรรมชาติ สิ่งทีเหนือธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เพศหญิง เพศชาย ตลอดจนการทำมาหากิน

ความสัมพันธ์ของชุมชนชาวอีสาน

คำว่า “ชุมชน” หรือคำว่า “หมู่บ้าน” ถือว่าเป็นหน่วยควบคุมทางสังคมซึ่งรัฐได้ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายในการปกครอง เพราะฉะนั้นสังคมชุมชนจึงเป็นลักษณะของเครือข่ายความสัมพันธ์แบบกว้างซึ่งมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือข่ายและแบบอุปถัมภ์ มุมมองของชุมชนในสังคมไทยความเป็นชุมชนมีความสัมพันธ์กับรัฐที่สลับซับซ้อนซึ่งมีระบบทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้องในการทำมาหากิน มีความขัดแย้ง การแบ่งแยกทางชนชั้น มีการผลิตในรูปแบบใหม่ การมองชุมชนเป็นการมองอุดมการณ์และการปรับตัวของชาวบ้านต่อสู้กับรัฐ เนื่องจากชาวบ้านมีความเป็นปัจเจกสูง

นอกจากนั้น “ชุมชน” มีความหมายในลักษณะต่างกัน ทั้งด้านการปกครอง การพัฒนา และวัฒนธรรม ตั้งแต่เป็นรูปหน่วยทางสังคมและการปกครอง เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และชุมชนแออัด (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2542 : 67)

อकिन รพีพัฒน์ และอื่นๆ (2542 : 72) ได้กล่าวถึงชุมชนแออัดว่าเป็นชุมชนศูนย์กลาง เกิดเป็นรัฐ ระบบส่วยและตลาด หมายความว่ารัฐนั้นไม่สามารถแสวงหาผลประโยชน์จากไพร่โดยตรง แต่ถ้าใช้แรงงานไพร่ก็จะเกิดปัญหาเกี่ยวกับการหลบหนีของไพร่ คือรัฐปล่อยให้คนพื้นเมืองปกครองก่อนข้างเป็นอิสระ รัฐล้านนาแสวงหาผลประโยชน์จากการเก็บส่วยจากไพร่และอากรจากสินค้าผ่านด่านและตลาด การที่รัฐเชียงใหม่เข้าไปเก็บส่วยจะต้องทำให้เกิดความหลากหลายด้านการตลาด ทำให้รัฐไม่สามารถเข้าไปยุ่งกับความเป็นอิสระของชุมชนเล็กๆ ซึ่งเป็นการรักษาการไหลเวียนของระบบตลาดไม่ทำให้เกิดการติดขัดระบบที่เป็นรายได้ของรัฐและระบบอิสระของชาวท้องถิ่น

เพราะฉะนั้นชุมชนชาวอีสานทั้งชุมชนชนบท ชุมชนเมืองและชุมชนแออัดนั้น ยังมีความสัมพันธ์กัน ในความสำนึกในวิถีชีวิตชาวอีสาน ตามวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชุมชนอีสานถือว่าเป็นสังคมเกษตรและความวัฒนธรรมที่ให้ความอบอุ่นจากครอบครัวเล็ก ขอบคั่งบ้านเรือน เป็นชุมชนแบบกระจุก ความเป็นเครือญาติสูง ดำรงอยู่ได้ด้วยอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งทางด้านการผลิต ความสัมพันธ์ทางศาสนา พิธีกรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมา

ความเป็นชุมชนชาวอีสานมีหลายมุมมองซึ่งในด้านวัฒนธรรม และประเพณีความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน แต่ความสัมพันธ์ด้านชาติพันธุ์ของชาวนั้นได้แบ่งชาติพันธุ์ออกไปเป็น 19 ชาติพันธุ์ได้แก่ ชาติพันธุ์กะเลิง ชาติพันธุ์ไทยญ้อ ชาติพันธุ์ไทยโคราช ชาติพันธุ์ไทยเลย ชาติพันธุ์ผู้ไท ชาติพันธุ์ไทยโซ้ย ชาติพันธุ์ลาวอีสาน ชาติพันธุ์ไทยแสก ชาติพันธุ์กูย (ส่วย) ชาติพันธุ์กูยอะจิง ชาติพันธุ์เขมร(ถิ่นไทย) ชาติพันธุ์ทะเวียง ชาติพันธุ์บรู ชาติพันธุ์ญ้อกูร ชาติพันธุ์เยอ ชาติพันธุ์เวียด ชาติพันธุ์กุลา ชาติพันธุ์ลาวเทิง และชาติพันธุ์โซ (อจฉรา ภาณุรัตน์ และคนอื่นๆ 2549 : 19)

ความสัมพันธ์ภาษาของชาวอีสานซึ่งมีภาษาพูดที่แตกต่างกัน ชาวกะเลิงการสื่อสารกันใช้ภาษาสามัญชน ซึ่งไม่เคยมีเจ้าครองนคร เช่น คำพูดที่ว่า “เจ้าสิไปที่ได้ ไปสิเลอ” ในความหมายเดียวกันไทยกะเลิงจะพูดว่า “สิไปหยัง จังได้” คือใช้คำพูดสั้นๆ ชาวไทยญ้อ การสื่อสารภาษาเป็นสัญลักษณ์ของไทยญ้อทำอุเทน เช่น ใช้คำว่า “เจ้า” หรือ “ซ้อย” ที่ออกเสียงเป็น “เจ้า” หรือ พูดที่เรียกว่า “เว้า” ชาวไทยโคราช (ไทยเบ็ง) การสื่อสารภาษาที่ใช้เป็นภาษาผสมกันระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมร สันนิษฐานว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง ชาวไทยเลย การสื่อสารใช้ภาษาของไทยเลย เรียกว่าลาว เพราะว่าการกลุ่มไทยเลยนั้นในอำเภอเชียงคานนั้นอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงของแม่น้ำโขง เคยอยู่ในรัศมีของความเจริญรุ่งเรืองในอารยะธรรมล้านช้างมาก่อน ชาวผู้ไทการสื่อสารใช้ภาษาเป็นภาษาตระกูลไท เนื่องจากมีความสัมพันธ์กันกับเชื้อสายจีนและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังเช่น

“ไปซิเหลือ” จะไปไหน “เฮ็ดให้ เฮดนา” ชาวไทยโย้ย การสื่อสารใช้ภาษา “ฮ้อย” ซึ่งชาวบ้านได้อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและจีนตอนใต้ “ตำบักหุ่ง ลงช่วงคำหูกทอผ้า” กินส้มตำ ลงช่วงทอผ้า ชาวลาวอีสาน บางครั้งเรียกว่าไทยอีสาน การสื่อสารใช้ภาษาที่ใช้เป็นภาษาลาวหรือภาษาตระกูลไทประมาณ 70 เปอร์เซนต์ ชาวไทยแสก การสื่อสารใช้ภาษาที่ใช้เป็นภาษาตระกูลไท (ไต)-กะได ลักษณะภาษาที่สื่อสารเป็นการสื่อสารภายในกลุ่มตนเอง คำพูดที่ผสมผสานกันระหว่างภาษาจีนกับภาษาลาว ชาวภูย (ส่วย) ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ใช้ภาษาใกล้เคียงกับภาษาลาวมาก ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาวลาว ชาวภูยอะจิง การสื่อสารใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก จึงมีภาษาพูดคล้ายกับภาษาเขมร ชาวเขมร(ถิ่นไทย) การสื่อสารใช้ภาษาตระกูลมอญเขมรหรือออสโตรเอเชียติก ภาษาถิ่นที่ใช้เป็นภาษาเขมร ชาวทะวืง การสื่อสารใช้สื่อสารกันเป็นลักษณะคล้ายภาษาของที่จันทบุรี ชาวบรู คล้ายกับภาษาเขมร ชาวกรุ การสื่อสารใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกหรือมอญเขมร ครั้งเรียกว่า กวยญอ หรือส่วยญอ ชาวเวียด ลักษณะของภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขาเวียดติก จะพูดลักษณะในกลุ่มของเวียดนาม ชาวกุลา ลักษณะภาษาเป็นการผสมภาษาระหว่างภาษาตระกูลไท (ไต) คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ชาวลาวเทิง การสื่อสารใช้ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก มอญเขมร ชาวโซ่ การสื่อสารของชาวบ้านเป็นการสื่อสารภายในกลุ่มโซ่ และชาวโซ่พยายามปรับภาษาให้เข้ากับตระกูลไทย

ความสัมพันธ์ปรัชญาพื้นบ้านของ ชาวอีสาน

ปรัชญาจากวรรณกรรมอีสาน หมายถึง รูปแบบหนึ่ง que แสดงความรู้สึกรู้จักคิด จินตนาการ และประสบการณ์ของมนุษย์โดยใช้ภาษาสื่อ ที่เป็นการแสดงออกมาจากภาษาพูด บอกเล่าสืบทอดจากปากหนึ่งสู่ปากหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง จารุวรรณ ธรรมวัตร (2538 ข : 2) ได้ให้ความหมายวรรณกรรมท้องถิ่นว่าเป็นวรรณกรรมที่อยู่ในบริบทสังคมซึ่งอาจเป็นขนาดใหญ่ระดับภาคหรือสังคมขนาดเล็กระดับหมู่บ้านก็ได้ แต่ละสังคมนั้นจะต้องมีภาษาเป็นแบบแผนของตนเองแตกต่างจากชุมชนอื่นอย่างเด่นชัด ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ทั้งนี้เพราะภาษาเป็นสิ่งจำแนกวรรณกรรมให้แตกต่างจากพฤติกรรมและศิลปกรรมอย่างอื่น เช่นวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานหรือท้องถิ่น เรียกว่าวรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดคำพูดหรือวาจาจากบอกเล่าสืบต่อกันมาหลายรุ่น ระดับการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับความทรงจำ ได้แก่ เพลงชาวบ้าน เพลงกล่อมเด็ก นิทานพื้นบ้าน ฃญาภาษิต ส่วนวรรณกรรมนิทานชาวอีสานได้แก่ ขูลู-นางอ้าว ส่วนวรรณกรรมคำสอน

เป็นเรื่องการอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติอยู่ในโลกธรรม ซึ่งผู้แตงนั้นต้องเป็นผู้มีความรู้รอบรู้ นักปราชญ์

ปรีชา พิณทอง(2528 :313) ได้กล่าวถึงปรัชญาพื้นบ้านของชาวอีสานที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วยผญา ได้ให้ความหมายของคำว่าผญา ซึ่งมาจากคำว่าปัญญาหรือปรัชญา ก็คือความฉลาด ความ รอบรู้หรือรู้ ซึ่งผญา เป็นคำพื้นเมืองของคนอีสาน ความหมายตรงกับคำบาลี สันสกฤตว่า ปัญญาและปรัชญา หมายถึง องค์ความรู้ด้านภาษา เริ่มจาก ญาบเว้า โตงโตย กาศย์ โครง ร่าย ถ้ามีความรู้ให้อธิบายวิชาการหรือวิชาชีพในด้านใดด้านหนึ่งได้เขาเรียกว่าภูมิปัญญา ผญาได้แบ่งออกเป็น ผญาสุภามิต ผญาเกี่ยว ผญาคำกลอน ผญาปรัชญา ผญาปริศนา ผญาเบ็ดเตล็ด

ผญาเป็นคำคล้องจองกันยาวๆที่ฝ่ายชายและหญิงใช้เป็นการพลอดรัก มักขึ้นต้นด้วย “บั้น” ส่วน “ผญา” เป็นส่วนประกอบประโยคเพราะนอกจากจะมีอรรถรสไพเราะ “คันสิกินกินแต่ มันยังฮ้อนแกงบอนบ่คันปาก คันมันเย็นจั่งสิจ้ำเปลือยอ้อยอ้อยปลง” หมายความว่า จะทำอะไรคิดแล้วให้ทำได้เลยไม่ต้องรอ เมื่อเวลาล่วงเลยไปแล้วแล้วจึงจะมาคิดทำมันก็สายไป เช่น การทำนา ต้องรอฝนตกมาก็ต้องทำนา ไถนา ปลูกกล้าได้เลย ไม่ต้องรอให้น้ำแห้ง

กล่าวโดยสรุปปรัชญาพื้นบ้านที่เป็นนิทานพื้นบ้านต่อการทำงานมาหากิน ผญาเป็นการโต้ตอบเชิงเนื้อหาที่ให้คติ คำสอนในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน แสดงให้เห็นเนื้อหาที่ย้อนชีวิตการทำงานมาหากิน การเลือกคู่ การแสวงหาอาชีพ และความเป็นตัวตนของชาวอีสานในอดีตที่ลึกลับ ทั้งได้บอกในแง่มุมต่างๆ ของการดำรงชีวิตและสังคม ซึ่งได้สืบทอดกันมากกว่า 3,000 ปี ที่กลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวอีสาน ซึ่งคำสอนที่เป็นปรัชญาบ่งบอกถึงความมีน้ำใจ อำนาจของผู้ปกครอง พลังอำนาจของชนชั้นที่ถูกปกครอง เป็นกลุ่มภาษาเดียวกัน มีความหมายคล้ายคลึงกัน บางคำใช้แทนกันหมายถึงปัญญา ความรู้ ไหวพริบ สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด เป็นคำนามสุภามิต หรือคำพูดที่ปริศนา คือฟังแล้วต้องนำมาวิเคราะห์ เพื่อค้นหาคำตอบแล้วนำไปปฏิบัติ

“ผญา” จึงมีความผูกพันกับชุมชนอีสานเพราะว่าเป็นความสัมพันธ์กับการทำงานมาหากินในเรื่องการผลิต การแลกเปลี่ยนตามวิถีชีวิต เช่นการผลิตต้องเตรียมตัวก่อนถึงฤดูทำนาเดือนห้าจะต้องเตรียมวัว ควาย คราดไถ เมื่อฝนฟ้าตกลงมาจะต้องหว่านกล้าทันที ต้องทำงานแข่งกับเวลา ถ้าเป็นผญาเกี่ยวกับความอดทน เป็นเรื่องของอดทนต่อความสำเร็จ นักเอาเบาสู้ ถ้าเป็นลักษณะของเพศชายจะต้องบวชก่อนจึงจะเป็นผู้ชายเต็มตัว เมื่อบวชแล้วต้องหาอาชีพ การเลือกคู่ครอง ปลูกเรือนสร้างตัว ถ้าเป็นผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว เป็นแม่ศรีเรือนในการครองเรือน ตลอดจนข้อห้ามต่างๆ ถ้าเป็นข้าราชการต้องหมั่นทำความดี ไม่น้อราษฎ์บังหลวง ไม่ลืมผู้ที่มีพระคุณต่อตนเอง เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร

มโนทัศน์ของชาวอีสานเจ้าถือประเพณีพื้นบ้าน

สมัย มาลาเพชร (2541 : 29) กล่าวถึงประเพณีสำคัญของชาวอีสานสี่บทอดเป็นมรดกจากบรรพชนมาถึงปัจจุบัน เพราะด้วยการอนุรักษ์ และพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอย่างดีเป็นประเพณีฮีตสิบสองดังนี้ 1) บุญเข้ากรรมเป็นบุญเดือนห้าหรือเดือนหนึ่ง พระสงฆ์เข้ากรรมหรือปริวาสกรรม ความหมายเป็นการให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัติสำนึกผิดและสารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ สำนึกด้วยตนเองไม่มีใครบังคับแล้วตำรวม กาย วาจา ใจ 2) บุญคูณลานเป็นบุญเดือนยี่หรือเดือนสอง กิจกรรมทางศาสนา นิมนต์พระสงฆ์ ถนอมภัตตาหารที่ลานนวดข้าวตอนที่จะขนข้าวขึ้นบ้านเฉพาะเจ้าของข้าว ถ้าทำบุญร่วมกันทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมากองรวมกันจนเป็นกองใหญ่โต 3) บุญข้าวจีเป็นการทำบุญในเดือนสาม การนำข้าวจีไปถวายที่วัด พระสงฆ์พร้อมกันอาราธนาศีลชาวบ้านถวายข้าวจี นำข้าวจีใส่บาตร 4) บุญพะเวส ตามความเข้าใจของชาวอีสานเรียกว่า “บุญเทศน์มหาชาติ” คือบุญเดือนยี่ เป็นการรำลึกถึงอดีตชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ได้เกิดมาเป็นเวสสันดร และบำเพ็ญบารมีอย่างแก่กล้า 5) บุญสงกรานต์หรือบุญสงน้ำ เป็นบุญเดือนห้า ชาวบ้านจะทำพิธีสงน้ำพระภิกษุสงฆ์และผู้สูงอายุ ผู้หลักผู้ใหญ่ ส่วนมากกำหนดเป็นวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ความหมายแสดงออกซึ่งความเคารพและความอยู่เย็นเป็นสุข 6) บุญบั้งไฟ กิจกรรมที่สำคัญทำให้ชาวบ้านสนุกสนาน และขอฝน ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ โดยการจุดบั้งไฟ พิธีกรรมเป็นการรวมญาติผู้ใหญ่ในวันรวมกัน (วันโฮม) แห่งบั้งไฟรอบวัด วันที่สองนำบั้งไฟไปจุดเป็นประเพณีการขอฝน 7) บุญซำฮะเบ็กบ้าน เป็นบุญเดือนเจ็ดแต่มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุญเดือนแปด “ซำฮะ” หมายถึง “ซำระ” คือทำให้สะอาดจากมลทินโทษ จากความสกปรก ทั้งภายในและภายนอก ภายนอกได้แก่ ร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน ที่อยู่อาศัยและความสกปรกภายในได้แก่ จิตใจที่เกิดจากความโลภ ความโกรธ ความหลง 8) บุญเข้าพรรษา เป็นการทำบุญเดือนแปด ความหมายของทางพุทธศาสนาแสดงธรรมจักรกัปปวัตตสูตร โปรดแก่ปัญจวัคคีย์ ทำให้มีพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ ชาวอีสานจากถิ่นอื่นหรือในชุมชนเข้าบวชเรียนตามประเพณี ความเชื่อที่ว่าบวชเพื่อตอบบุญแทนคุณบิดา มารดา และบวชเพื่อให้ตนเองเป็นคนสุก คือคนบริสุทธิ์ ถ้าไม่ได้บวชถือว่ายังไม่เป็นที่เลื่อมใสในพุทธศาสนา 9) บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเดือนเก้า คือการทำบุญด้วยการนำข้าวปลาอาหาร ของหวาน ทำเป็นห่อ แล้วนำไปถวายทาน และวางตามต้นไม้ บริเวณโบสถ์ ความหมายของการทำข้าวห่อ แล้วถวายทานผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับบุญ ชาวบ้านได้อุทิศส่วนกุศลไปให้คนตายได้รับบุญอันนั้น 10) บุญออกพรรษา เป็นการทำบุญเดือนสิบเอ็ด หลังจาก

เจ้าพรหมมาสยามเดือน จะทำบุญจุดได้ประทิป จุฑรูปเทียนเพื่อเป็นพุทธบูชาจะได้บุญกุศลสูงสุดในบุญประเพณีนั้นจะถวายดอกไม้ ทำปราสาทผึ้ง ลอยเรือไฟ 11) บุญกฐิน เป็นการทำบุญเดือนสิบสอง เป็นฮีตสิบสองพอดี ความหมายเป็นการทำบุญเมื่อพระภิกษุเข้าพรรษาเดือนแปด และออกตามฮีตในเดือนสิบเอ็ด แล้วจะได้รับอานิสงในเดือนสิบสอง กฐินทั่วไปจะเตรียมไว้ในเวลาเดียวกัน กฐินแปลว่าสาด ผ้ากฐินคือผ้าที่ทำจากการจึงสาดทำเป็นกรอบขึงเย็บเป็นจีวร นำไปทอดถวายพระสงฆ์

กล่าวโดยสรุป มโนทัศน์ชาวอีสานสื่อประเพณีอีสานมีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ความเชื่อด้วยการนับถือศาสนาพุทธ ขนบธรรมเนียม ประเพณี อารยธรรมอันโดดเด่นที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันยาวนาน ด้วยจารีตประเพณี การทำมาหากินและการดำรงอยู่มีลักษณะคล้ายกัน ศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ทั้งแนวคิด ความเชื่อ ทัศนคติ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ถิ่นกำเนิดที่บ่งบอกคุณลักษณะของชาวอีสาน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พลชนิกชาวไทยทุกคน ก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อได้ทรงเน้นย้ำช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงภายใต้ภาวะความเสี่ยง แนวคิดทรงพระราชทานแก่นิสิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นครั้งแรก ถือว่าเป็นปฐมบทสถาปนาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาได้ใช้วิจารณ์ญาณในการครองตน และนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอดี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้วค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

พระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช 2529 วันศุกร์ที่ 5 ธันวาคม 2529. ความว่า

“ทุกวันนี้ประเทศไทยยังมีทรัพยากรพร้อมมูล ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคลซึ่งเราสามารถนำมาใช้เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์และเสถียรภาพอันถาวรของบ้านเมืองได้

เป็นอย่างดี ข้อสำคัญเราจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด คือ ไม่นำมาทุ่มเทให้สิ้นเปลืองไปโดยไร้ประโยชน์หรือได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า หากแต่ระมัดระวังใช้ด้วยความประหยัด รอบคอบ ประกอบด้วยความคิดพิจารณาตามหลักวิชา เหตุผล และความถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งถึงประโยชน์ที่แท้จริงที่จะเกิดแก่ประเทศชาติ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันยืนยาว...” (พิสิษฐ์ โจทยักัง 2551 : 8)

จากพระราชดำรัสทรงชี้ให้เห็นว่าการที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทุนทางสังคมที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ แต่ทุนทางทางสังคมนั้นยังต้องการจัดการที่มีประสิทธิภาพ คือ ไม่ทำลายธรรมชาติโดยใช้ความรู้ไปในทางไม่ถูกต้องจนเป็นการทำลายธรรมชาติ แต่เป็นการจัดการกับธรรมชาติอย่างชาญฉลาด

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนเกิดวิกฤติปี พ.ศ.2540

จากประวัติศาสตร์อันยาวนานในสังคมไทยได้กล่าวถึงเศรษฐกิจที่มีความคล้ายคลึงกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในชุมชน หมู่บ้าน (สุวิทย์ ชีรสาควัต 2545 : 119) ในระบบเศรษฐกิจชุมชนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ระบบการผลิตนั้นเมื่อได้รับผลผลิตเพื่อแบ่งปัน ได้แก่ผลิต 3 ลักษณะ 1) ใช้ผลผลิตและการแบ่งปัน เป้าหมายคือการผลิตเพื่อยังชีพและบริโภคในครัวเรือน ซึ่งกิจกรรมกินเวลาส่วนใหญ่ของแรงงานของครัวเรือน ในการผลิตอาหารและทอผ้า 2) ต้องการแลกเปลี่ยนผลผลิตเพราะสาเหตุทรัพยากรมีมาก หรือเพราะชุมชนขาดความรู้ความชำนาญงานเช่น ช่างเหล็ก เพราะเกิดภาวะฝนแล้ง ทำให้ผลผลิตข้าวตกต่ำ และการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ โดยวิธี จ้างจองที่ดิน การยกที่ดินให้กัน 3) การแลกเปลี่ยนซื้อขาย การได้มาของเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน เดิมไม่ได้ใส่ใจเรื่องเอกสารสิทธิ์ เอกสารสิทธิ์ซึ่งนำไปสู่เศรษฐกิจในเชิงธุรกิจ เศรษฐกิจพึ่งพา จะเห็นได้จากสาเหตุที่สำคัญของการพึ่งพานั้นด้วยปัจจัยดังนี้ 1) การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว อัตราการเกิดเพิ่มขึ้นเนื่องจากไม่ได้มีการคุมกำเนิด ถึงแม้จะมีอัตราการตายมาก 2) การขยายตัวของระบบทุนนิยม (Commercialization)

การดำรงอยู่ของชาวอีสานในยุคพืชพาณิชย์ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเศรษฐกิจการตลาดนั้นทำให้เกิด 1) ความสะดวกสบาย ผลจากการขยายไฟฟ้าสู่ชนบท 2) เกษตรกรเพิ่ม รายได้เพิ่ม แต่ราคาผลผลิตขึ้นๆ ลงๆ 3) เกษตรกรเป็นหนี้สินมากขึ้น เพราะต้องลงทุนเพิ่ม การผลิตที่ต้องใช้ปุ๋ยเพิ่มขึ้น พืชที่ปลูกให้ผลผลิตต่ำ และการกู้เงินมาผลิต 4) เกิดช่องว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างคนเมืองกับชนบท 5) เกิดชนชั้นในการครอบครองที่ดิน 6) ใช้ทรัพยากรมากอย่างมาก โดยเฉพาะป่าไม้ กล่าวได้ว่ายุคก่อนพืชพาณิชย์ยังเป็นการผลิตแบบยังชีพ เทคโนโลยีเป็นแบบดั้งเดิมไม่ต้องพึ่งพิงจากโลกภายนอก แรงงานเป็นแรงงานในครอบครัว ปัจจัยการผลิตที่นำเป็น

ของตนเอง ระบบเศรษฐกิจชุมชนยังเป็นระบบชุมชนที่เป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเป็นครัวเรือน เป็นชุมชน แต่พอเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจแบบตลาด หรือระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขัน เป็นปัจเจก ต้องการสร้างรายได้ ต้องการเพิ่มผลผลิตและผลิตส่วนเกินให้มากที่สุด โดยไม่มีขีดจำกัดไร้พรมแดน

ตลอดระยะเวลาในการผลิตการชาวบ้านจะใช้เทคโนโลยีที่หาได้ในท้องถิ่น ก่อนที่จะมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าไปจัดการ และการทำลายทรัพยากร ปัจจัยที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการผลิตคือการค้นพบวิธีลู่ลงเหล็กเพื่อมาทำเครื่องมือใช้ในการเกษตร คือ มีด จอบ เสียม แต่เทคโนโลยีทางการเกษตรในสมัยสุโขทัยนั้นเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยใช้ระบบเหมืองฝายในการทดน้ำ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบในสังคม คือชาวบ้านเป็นคนวางแผน และก่อสร้าง ดูแลรักษาตนเอง ส่วนรัฐเข้ามาบริหารคือออกกฎหมายคุ้มครอง ซึ่งก่อนให้เกิดผลประโยชน์ตามมาคือ เกิดการตั้งถิ่นฐานที่มั่นคง ไม่มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน เกิดความแตกต่างในชนชั้น ต่อมาสมัยสุโขทัยคือการพัฒนาพันธุ์ข้าวลอยโตตามน้ำทำให้ทนต่อน้ำท่วม (ศุวิทย์ ชีรสาศวัต 2549 : 423)

ตามลักษณะของโครงสร้างสังคมไทยนั้น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540 : 70) กล่าวว่าไว้ว่า โครงสร้างสังคมไทยนั้นเป็นสังคมเอเชียที่แตกต่างไปจากสังคมยุโรป สังคมเอเชียนั้นเป็นสังคมบุพกาลดำรงอยู่สืบเนื่องมา เพียงแต่เกิดมีรัฐเข้าครอบครองชุมชนบุพกาล สังคมเอเชียเกิดขึ้นได้ 2 ชั้นชั้นคือ สังคมชุมชนและรัฐ พื้นที่ของสังคมซึ่งมีความหลากหลายในสังคมแยกแยะของชุมชนและพื้นที่ภายในสังคมชุมชนต้องส่งส่วยให้รัฐ

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตจนพัฒนาเป็นระบบทุนนิยม ระบบศักดินาทำให้หมู่บ้านซึ่งเดิมผลิตเพื่อยังชีพ ผลิตเพื่อใช้เองคงอยู่ด้วยการผลิตซ้ำไม่ต้องอาศัยเทคโนโลยีและการพึ่งพาจากภายนอก ปัจจัยของความสัมพันธ์จากภายในกลุ่มซึ่งมีความสัมพันธ์กันสูง แต่ในขณะเดียวกันสำหรับผู้ที่มิศักยภาพก็ผลิตส่วนเกินเพื่อส่งส่วยให้รัฐ ในลักษณะที่ผู้ชายที่ถูกเกณฑ์แรงงาน ระบบการผลิตชวาณาไทยยังต้องพึ่งพาธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตของระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพ คือแรงงานและทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะที่ดิน เนื่องจากขาดเทคโนโลยีการผลิตซึ่งอยู่ในระดับต่ำ

ในระบบการผลิตนั้นเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาไทยเห็นแนวทางการสร้างระบบเศรษฐกิจให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยเชื่อมโยงเศรษฐกิจทุกระดับให้มีความสัมพันธ์กัน ให้เกื้อกูลกันเหมือนป่าซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพ ในระดับชุมชนมีหลากหลายกิจกรรมที่ล้วนสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน เกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม วนเกษตร เป็นการจัดการเศรษฐกิจเพื่อความเชื่อมโยงในลักษณะที่ก่อให้เกิดผลเป็นทวีคูณ ให้เกิดการพึ่งตนเองและความพอเพียง เริ่มจาก

ครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคม ครอบครัวที่พึ่งตนเองได้ในระดับพื้นฐานนั้น มีพออยู่พอกินช่วยตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยจนเป็นการสร้างความลำบากให้คนอื่น ครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโดยการจัดการที่ชาญฉลาด เมื่อฐานเศรษฐกิจที่มีความพอเพียงแล้ว (เสรี พงศ์พิศ 2548 : 65)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 เศรษฐกิจพอเพียงในมติการเกษตรพระองค์ได้ทรงย้ำทฤษฎีใหม่เพื่อประยุกต์เข้ากับน้ำท่วมและฝนแล้งในปีนั้น โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่าทฤษฎีใหม่จะช่วยแก้ปัญหา โดยการทำให้ประชาชนคนไทยมีแหล่งน้ำในที่ดินของตนเอง ทำให้เกษตรกรมีน้ำพอดิสามารถปลูกข้าวนาปีได้ ในหน้าแล้งน้ำน้อย ก็สามารถกักเก็บน้ำไว้ในสระเก็บน้ำแต่ละแปลงเพื่อทำการเพาะปลูก ไม่ต้องเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่ เพราะมีของตัวเอง ทฤษฎีใหม่นี้มีเพื่อป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้อำนาจขึ้น ในยามมีอุทกภัยก็สามารถฟื้นตัวได้ โดยไม่ต้องให้ราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตัวเองได้ดี จะเห็นได้ว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ บรรเทาความเดือดร้อนมี 2 ประเด็นคือ ทฤษฎีใหม่ช่วยลดผลกระทบความรุนแรงของความผันผวนทางเศรษฐกิจ ประการที่สองเพื่อเตือนผู้บริหารระดับสูงไม่ให้นิ่งนอนใจหรือประมาทเนื่องในเศรษฐกิจมีการขยายตัวสูงสุดของประเทศ ประการสำคัญที่สุดคือทรงเน้นเรื่องความโลภของคน มาเป็น ความพอเพียง พอสมควร ตามอัตภาพ เป็นประเด็นที่ลดความเสี่ยงอันเกิดจากความไม่แน่นอน อันเกิดจากสภาพดิน ฟ้า อากาศไม่แน่นอน ไม่ให้เกิดความโลภ จะทำโครงการอะไรก็ให้มีความรอบคอบ

ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงในมติของ “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ (Relative Self-Sufficiency) สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนโดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือตั้งตัวได้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความสำเร็จ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วเพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้ และการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร ตามหลักของทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้ 1) ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ประหยัดและมีความสามัคคีในท้องถิ่นเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่ครอบครัว เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย 2) รวมกลุ่มเพื่อการผลิตทั้งการตลาด ความเป็นอยู่สวัสดิการการศึกษา สังคม และศาสนา 3) ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจ เพื่อทำธุรกิจทั้งภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ (พิสิษฐ์ ใจทยัง 2551 : 249)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540

หลังจากเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 มาตรการเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกกำหนดเข้ากับแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเหตุให้ประเทศไทยต้องนำเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในแผนที่ 9 และปัจจุบันแผน 10 สำหรับภาคเศรษฐกิจในชนบท เริ่มจากครอบครัว ชุมชน ระดับอำเภอ และจังหวัด มีแนวคิดเรื่องนี้อยู่ในความหมายในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่จำเป็นจะต้องสอดคล้องประสานเป็นเนื้อเดียวกัน จะต้องมียุทธศาสตร์ที่หลากหลาย ประเด็นที่สำคัญต้องพยายามค้นพบความต้องการของชุมชนที่แท้จริง เพียงเพื่อชุมชนจะได้ผลิตเพื่อตอบสนองของชุมชนในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง

กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของสังคมของชาวนาในวิถีการผลิตและอุดมการณ์อำนาจ และการลดความเสี่ยงด้วยกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย โดยยึดหลักการพึ่งตนเองตามเศรษฐกิจพอเพียง สังคมชาวนาไทยภาคเหนือเปลี่ยนแปลงมาอย่างไร รูปแบบของการปรับตัวต่อสู้ของสังคมชาวนาบนพื้นฐาน 1) ความเป็นชุมชนในบริบทเชิงอำนาจ 2) ชุมชนในบริบทของประวัติศาสตร์ 3) ความเป็นชุมชนไม่หยุดนิ่ง 4) ความเป็นชุมชนอยู่บนพื้นฐานของการต่อสู้ทางวัฒนธรรม 5) ความเป็นชุมชนที่เกิดจากความขัดแย้งและการต่อต้าน กล่าวได้ว่าชาวนาไทยภาคเหนือดำเนินชีวิตและการผลิตซ้ำเป็นชุมชนของตนเอง (ยศ สันตสมบัติ 2546 : 128)

ในกระบวนการของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของสังคมมีซับซ้อนมากขึ้นตลอดเวลา ในขณะที่รูปแบบของการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาแทนที่การผลิตแบบเดิม โดยเฉพาะที่ดินได้มีการเปลี่ยนมือจากชาวนาไปสู่นายทุนภายนอก ชาวนาขนาดกลาง ชาวนาขนาดย่อยก็ยังคงผลิตซ้ำ แต่จะมีชาวนาออกภาคเกษตรกรอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องพึ่งพิงภายนอก

ส่วนนโยบายของภาครัฐสนับสนุนให้ชาวไทยโดยเฉพาะภาคเกษตรกรปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (2546 : 1) ได้ให้หลักการปฏิบัติดังนี้ 1) เป็นการพัฒนาประเทศไม่ได้เปลี่ยนไปตามที่มีพระราชประสงค์ เป้าหมายสุดท้ายคือในการที่จะสร้าง “ความพออยู่พอกิน” ให้กับชาวไทยทุกคน คือการปรับปรุงสภาพทางกายภาพของพื้นดินของประเทศไทยที่มีปัญหา เพื่อให้ประเทศไทยเป็นดินแดน “สุวรรณภูมิ” 2) เน้นเรื่องความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยี 3) ได้มีการผลิตที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยง 4) ส่งเสริมมีองค์กรเกษตรของเกษตรกรเข้ามาแก้ไข และกลุ่มออมทรัพย์ ต่อจากนั้นมาเศรษฐกิจมีการฟื้นตัว

อันที่จริงในทางปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้นประชาชนต้องตั้งอยู่ในหลักของความพอประมาณ ความรู้จักพอและการไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม และการผลิตเพื่อสนองความต้องการบริโภคของครัวเรือนและการผลิตเพื่อขาย ด้านการบริโภคเป็นเพื่อสนองการดำรงชีวิตและเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการแลกเปลี่ยนเป็นไปในระดับชุมชน ภายในประเทศและระดับโลก โดยการอาศัยเครือข่ายและกระบวนการกลุ่ม ด้านการจัดสรรหรือการแบ่งปันเป็นไปในระดับชุมชน และระดับรัฐกระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นแต่ละชุมชนมีองค์ประกอบการเรียนรู้ที่คล้ายคลึงกัน คือปัจจัยภายใน ด้วยศักยภาพของผู้นำชุมชน ศักยภาพของชาวบ้านด้วยการทำอาชีพเสริม ปัจจัยภายนอกโดยภาครัฐในครอบครัวที่สามารถผลิตเข้าสู่คนอื่น (สมศรี จินะวงษ์ 2544 : 331)

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงถ้ามีการวางแผนการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริได้แบ่งเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งออกเป็น 3 ระดับดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล เป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและที่สำคัญไม่หลงไหลตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพในการประกอบอาชีพเดินทางสายกลาง ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต

“...คนเราถ้าพอใจในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรก็พอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

ความพอเพียงในระดับบุคคล ยังสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต (ปนัดดา พงศ์นภาพิไล 2542 : 68)

นอกจากนั้นความพอเพียงระดับบุคคลขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างของสองสิ่งคือระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อคงไว้ต่อไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน โดยยึดหลักการพึ่งตนเองเป็นหลัก การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการบูรณาการเข้าด้วยกันขององค์ประกอบต่างๆ ให้เป็นองค์รวม และเกิดความสมดุลแก่มนุษย์และธรรมชาติ ให้เกิดความสุข ความสมานฉันท์ รู้จักใช้อย่างรู้คุณค่า

การพัฒนาที่ยั่งยืนมองได้หลายมิติด้วยกัน เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรม มิติทางด้านการเมือง (อนุช อภาภิรม 2545 : 70)

2. เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจเพื่อการเกษตรกรที่เน้นการพึ่งพาตนเอง เกษตรกรจะใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดิน โดยเฉพาะแหล่งน้ำและกิจกรรมการเกษตรได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกรเองด้วยการนำเรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง ฐานการผลิตความพอเพียงมาใช้ในไร่นาตนเอง โดยเริ่มจากการผลิต จะต้องทำในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่นาและทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ให้มีความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตรในไร่นา มีกิจกรรมเกื้อกูลกัน กิจกรรมเสริมรายได้ ใช้แรงงานในครอบครัวทำงานอย่างเต็มที่ลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนการผสมผสานกิจกรรมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมงในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็น 3 ขั้นคือ 1) ระบบการผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนในระดับชีวิตที่ประหยัด มีความสามัคคี 2) เป็นการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ที่มีสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา 3) เป็นการร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจ และพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน ประเวศ วะสี (2543 : 1) กล่าวถึงการพัฒนามีความมั่นคงและยั่งยืนนั้นต้องให้ความเคารพ ในความมีศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นคนของคนไทยทุกคน ซึ่งประกอบด้วยแนวทางหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) การพึ่งตนเอง 2) การนำเศรษฐกิจวัฒนธรรมนิยมมาแทนที่เศรษฐกิจทุนนิยมที่เน้นเงินเป็นใหญ่ กำไรสูงสุด เศรษฐกิจวัฒนธรรมนิยมนั้น เป็นเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับวิถีดำเนินชีวิตของคนทั้งหมด ได้แก่ การคำนึงถึงประโยชน์ของคนทั้งหมด การเคารพในความหลากหลายของชุมชนท้องถิ่น การกระจายรายได้ การสร้างครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็ง การทำลายสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน และการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิม 3) สร้างเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแท้จริง

เพราะฉะนั้นการปรับค่าสมมูลของรายได้และรายจ่าย พึ่งพาตนเองและแรงงานที่ต้องออกไปทำงานต่างถิ่นในการดำรงอยู่ของชุมชนภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจชุมชนในหมู่บ้านอีสานได้ คุณค่าทางประวัติศาสตร์การพัฒนาที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม การทำการเกษตรในอีสานได้ส่วนใหญ่คือการปลูกข้าว ต้องพึ่งธรรมชาติ ครัวเรือนในเขตอีสานใต้ต้องส่งแรงงานออกไปขาย ส่วนแรงงานบางท้องที่ เช่น เขมร ไม่นิยมออกไปขายแรงงาน นอกจากนั้นเพื่อส่งเสริมการผลิตเพื่อตลาดชุมชน ให้ตลาดนั้นมีความหลากหลาย อาทิเช่น ทอผ้า ปลูกพืช ผัก ผลไม้ ให้ชุมชนต้องการเป็นพื้นฐาน วิเคราะห์สภาพความเป็นไปได้ ผลผลิตสินค้าจากสวนใกล้ตัว มีวัตถุดิบ

ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนมีสภาพที่แตกต่างกัน โครงสร้างของประชากรสัดส่วนวัยทำงานมีมากที่สุด อาชีพหลักคือทำงานเกษตรกร (สมคิด พรหมจู้ และอื่นๆ 2546 : 177)

กล่าวโดยสรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังได้ชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ภายใต้การพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ในความพอเพียงนั้นยังหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวาทกรรมของพระมหากษัตริย์

วาทกรรมเป็นลักษณะของคำพูดและการตีความ แต่เรื่องของอำนาจและความรุนแรงที่แสดงออกมาทางด้านปฏิบัติการจริงของวาทกรรมทางสังคม (Discursive Practices) ซึ่งวาทกรรมในทุกสังคมจะถูกควบคุม กัดสรร จัดระบบและแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่พลิกแพลงเพื่อให้เรามองไม่เห็นถึงอำนาจ และอันตราย (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร 2545 : 25)

ความหมายของวาทกรรมดังกล่าวถ้าเป็นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นวาทกรรมชุดหนึ่ง ที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำมาใช้ในการแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งมีความเห็นว่าการพัฒนาที่ผ่านมาประสบความล้มเหลว ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบของการเงินของสถาบันการเงินที่ขาดการควบคุมที่ดี ขาดภูมิคุ้มกันและการวางแผนที่แบบล เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเหมาะสมกับเวลาที่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยได้นำมาใช้ให้ประชาชนคนไทยได้ตระหนักถึงความพอ ดี ปรมาณตนเอง ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ

รูปแบบของวาทกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสพระราชทาน แก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ณ ศาลาศลิตตาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตฯ ความว่า “...คำว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่มีในตำราไม่เคยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีอย่างอื่นแต่ไม่ใช่คำนี้ ปีที่แล้วพูดว่า เศรษฐกิจพอเพียงเพราะหาคำอื่นไม่ได้และพูดอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียวคือ ไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ” วาทกรรมเน้นไปที่หลักของการปฏิบัติ ซึ่งหลักสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงขยายความได้ว่าเป็นปรัชญาที่เป็นความรู้ในการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่ อย่างพอประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียงกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเอง โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นวาทกรรมที่มีพลังอำนาจที่ไม่ใช่วัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ แต่ก็ได้นำมาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติในการดำรงชีพ เพราะฉะนั้นวาทกรรมส่วนพระมหากษัตริย์ที่ทรงใช้อำนาจในการสื่อสารปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านหน่วยงานของรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาในสถานะเศรษฐกิจของประเทศที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ พระองค์ท่านมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนคนไทยมีความพออยู่พอกินตามอัตภาพ ดังมีพระบรมราโชวาทส่วนหนึ่ง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชน ความว่า

“ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปในทางที่จะทำให้กลับมาเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้จะครึ่งหนึ่งก็ไม่ต้อง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็สามารถอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลา ไม่ใช่่ง่ายๆ โดยมากคนก็จะใจร้อนเพราะเดี๋ยวร้อน แต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถแก้ไขได้” “...ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมนี้ว่า “การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกินแบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้” ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างก็ผลิตได้มากกว่า ความต้องการ ก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนัก เศรษฐกิจก็มาบอกว่าถ้าสมัยคนอื่นเขาต้องการเศรษฐกิจที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้าไม่ใช่แค่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รัฐสิกว่า ไม่หรรษา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้...”

ถ้ามองถึงวาทกรรม ส่วนมากจะกล่าวถึงอำนาจ และมักถูกมองในเชิงลบ เช่น เป็นเรื่องของการกดขี่บังคับ ควบคุม กักขัง ห้ามทำในสิ่งนั้น แต่ที่จริงแล้วเห็นว่าความโดดเด่นของอำนาจอยู่ที่

การผลิตหรือการสร้าง และสิ่งสำคัญที่อำนาจคือความรู้ เอกลักษณะและความจริง (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร 2545 : 27)

สิ่งที่จะต้องพิจารณากันจริงแล้ววาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงถ้ามองในมิติของความรู้จะสามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์เป็นสัญลักษณ์ เพราะว่าความเป็นจริงพิสูจน์ได้เมื่อประชาชนได้นำไปปฏิบัติแล้วเกิดประโยชน์ และเป็นการแสดงออกในด้านบวกของพลังอำนาจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการสร้างเอกลักษณ์ ภาพที่ปรากฏจะเห็นความพอเพียงในการพึ่ง ตนเอง ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่ของฟุ่มเฟือย อยู่อย่างมีความสุข อำนาจถูกใช้ไปในทางที่ถูกต้องโดยการสร้างความรู้จึงทำให้เกิดเป็นปรัชญา และอำนาจเกิดจากพลังของชาวบ้านที่รวมตัวกันในหมู่บ้านผลักดันความรู้ในการนำไปใช้ และการปลูกจิตสำนึกของคำว่าความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันในเรื่องนี้เราต้องมีความรู้และคุณธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังไม่เคยปรากฏมีมาก่อน

การดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทสังคมไทย

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2550 : 371) กล่าวว่าไว้ในกระบวนการทัศน์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่นำไปสู่ลัทธิทางเศรษฐกิจทุนนิยม บริโภคนิยม ที่กำลังพัฒนาไปสู่ทางตัน เพราะไปสู่วิกฤติปัญหาต่างๆ มากมายเนื่องจากวิธีการผลิตและบริโภคเกินความพอเพียงของมนุษย์ ในความหมายซึ่งไปสอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เป็นทฤษฎีใหม่ ปัญหาของมนุษย์จากการวิเคราะห์มาจากสาเหตุความแปลกแยก ระหว่างปัญญาทางวิทยาศาสตร์ ปัญญาทางจริยปรัชญา และปัญญาทางศาสนา ซึ่งเป็นการรวมเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เมื่อขาดปัจจัยปัญญาทางจริยปรัชญา และศาสนาเป็นเครื่องกำกับทิศทาง ก็อาจจะนำไปใช้ในทางผิด ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี แม้สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในระยะหนึ่ง

แต่ถ้าใช้ในทิศทางที่ผิด ก็อาจสร้างปัญหาใหม่ขึ้นมา ส่วนความรู้ทางจริยปรัชญา เมื่อขาดปัญญาในทางวิทยาศาสตร์และศาสนาเป็นเครื่องชี้นำเพื่อคลี่คลายไปสู่การประพฤติปฏิบัติ ก็จะกลายเป็นสิ่งที่อยู่บนหอคอยงาช้าง อันเป็นนามธรรมจนจับต้องสัมผัสไม่ได้ หรือเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาที่เจริญงอกงามเป็นรูปธรรมไม่ได้ ความรู้ทางศาสนาเมื่อขาดจริยปรัชญาและความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานรองรับ ก็จะกลายเป็นความเชื่อแบบงมงายและเป็นแบบยึดมั่นถือมั่น ทำให้แยกแยะโลกแห่งความใฝ่ฝันและโลกแห่งความเป็นจริงไม่กระจ่างชัด

สิ่งที่เห็นเป็นปรากฏการณ์ความพอเพียงจากความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตแบบพอเพียงของบ้านใหม่สมบูรณ์ชุมชนพุทธ ชุมชนสะพาน โยงชุมชนมุสลิม บ้านป่าคาสุขใจชุมชนอาข่า มีวิถีชีวิต

พอเพียงที่มีอยู่แล้ว เนื่องจากชาวบ้านมีวิถีผลิเพื่อบริโภคเป็นส่วนใหญ่ โดยพลังการผลิตใช้เทคโนโลยีดั้งเดิม ส่วนข้อบ่งชี้ความพอเพียงในอดีต ปัจจุบันและอนาคต การประมาณคนใช้ปัญญาเกี่ยวกับการแสวงหาทางเลือก การจัดการความเสี่ยงคือสร้างภูมิคุ้มกันในด้านจิตใจ ความพอเพียงเกิดจากความสัมพันธ์อำนาจของคนในชุมชน การประมาณคนเกิดจากสามชุมชนได้แลกเปลี่ยนเท่าเทียมกันระหว่างเครือข่าย (กนกรัตน์ ยศไกร 2549 : 354)

มณูญ มุกข์ประดิษฐ์ (2545 : 114) ได้กล่าวถึงการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตที่มีการเดินทางสายกลาง คำว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันมาจากพระราชดำริ เป็นรากฐานสำคัญและสดมภ์หลักของการเพียรพยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขความผิดพลาดของระบบการพัฒนาเศรษฐกิจและวิถีชีวิตคนไทย โดยสะท้อนให้เห็นถึงโครงการพระราชดำริของชีวิตความเป็นอยู่ โดยพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันชีวิตโลก รู้จักแยกแยะคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมรู้จัก การประสานกลมกลืนกับโลกชีวิต โดยไม่โลภและมุ่งเน้นถึงการผลิต ธรรมชาติประโยชน์โดยการเบียดเบียนผู้อื่นหรือสิ่งอื่น ไม่หลงใหลในวัตถุจนเกินเหตุจนกลายเป็นผู้คลั่งไคล้ในวัตถุนิยมจนเกินไป ซึ่งจะเป็นเรื่องของจิตวิญญาณของคนในประเทศ และเป็นเศรษฐกิจชุมชน ของคนส่วนใหญ่ ซึ่งมีอยู่ในชุมชน ไม่ได้เป็นปัจเจกชน ความสัมพันธ์ที่เป็นปัจเจกชนไม่ได้มีความสัมพันธ์ในตลาดเท่านั้น ยังสัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน และยังมีความสัมพันธ์กันในเรื่องของศาสนา พุทธเศรษฐศาสตร์

การเดินทางสายกลางจึงเป็นเครื่องควบคุมความไว้สติโดยเห็นปัจเจกเงินและวัตถุและขาดการขยับยั้งของคน เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม มุ่งหวังกำไรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่แนวทางพัฒนานั้นเน้นไปที่ เงินทุนที่พึ่งพาจากภายนอกประเทศ เทคโนโลยีต้องพึ่งพา ขาดกระบวนการเรียนรู้ของคน แต่ลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเน้นการบูรณาการชีวิต สร้างระบบที่ดีโดยเนื้อแท้ของปรัชญานั้น คือความพอประมาณตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุผลไม่ขาดสติ ไม่ฟุ้งเฟ้อ และรู้จักสามัคคี ซึ่งความพอประมาณมีลักษณะ 5 ประการคือ 1) ความพอในด้านจิตใจ คือตั้งสติ 2) ตั้งปัญญาเริ่มที่ตนเอง 3) ความมีเมตตา 4) ความเอื้ออาทร 5) ความเข้าใจในมิติความพอดีด้านสังคม คือความพอดีในทุกครอบครัว ชุมชน (สุเมธ ดันดิเวชกุล 2542 : 32)

ประเวศ วะสี (2543 : 4-6) ได้ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ดังนี้ 1) ต้องตั้งอยู่บนเงื่อนไขของความพอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัวเศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากิน การทำเกษตรแบบผสมผสานได้ทั้งอาหาร

ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ สิ่งที่เป็นปัญหาสังคม ความยากจน หรือสิ่งแวดล้อม 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เศรษฐกิจต้องมีควมสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรม 7) มีความมั่นคงพอเพียง แบบกะทันหัน ปรับตัวไม่ทัน แต่เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล

การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศเข้ากับเศรษฐกิจอื่นๆ ที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับระบบตลาด ได้แก่ การค้าระหว่างประเทศ คือการนำไปใช้ในระบบการเงินและหลักทรัพย์ภาคอุตสาหกรรมและการบริการโดยทั่วไป ในส่วนมิติทางการค้าระหว่างประเทศจะเห็นได้จากเชิงได้เปรียบและประยุกต์เข้ากับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินการลดความเสี่ยงจากภายในและภายนอก นับเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความผันผวนในรูปแบบต่างๆ เศรษฐกิจพอเพียงกับการปรับแนวคิดทางการค้าระหว่างประเทศนั้น แสดงให้เห็นว่าประเทศควรมีความรู้จักพอประมาณ และมีเหตุผล สะท้อนให้เห็นความรอบรู้ รอบคอบระมัดระวังเรื่องการวางแผน ประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์ควรมีแนวทางรอบคอบตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อม (ณัฐพงษ์ ทองภักดี 2542 : 49)

ในการจัดการภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนที่อยู่ในชุมชนให้ดีที่สุดที่สุดมีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม ย่อมสามารถประยุกต์เข้ากับเศรษฐกิจ เนื่องจากประเด็นหลักคือการบริหารความเสี่ยงต่ำ (Downside Risk Management) แต่เศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นความไม่โลภไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำหน้าที่ในการยับยั้งให้แก่นุษย์ไม่ให้เกิดความโลภเพราะถูกรอบงำด้วยความไม่รู้ เพื่อตอบสนองการอยู่ดีกินดี (กุหลาบ รัตนสังฆธรรม และอื่นๆ 2535 : 163) พัฒนาวิธีการดำเนินคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานในระดับ หมู่บ้านมีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานไม่แตกต่างกันประชาชนที่มีความรู้ต่ำกว่าประชาชนมีความรู้ที่เป็นภูมิคุ้มกันในการจัดการคุณภาพชีวิตของตัวเอง

การใช้หลักของความพอดี มีเหตุผล คือการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อลดความเสี่ยงจากกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อให้หันกลับมาทบทวนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จากเศรษฐกิจกระแสหลักในการสร้างภูมิคุ้มกันต้องประกอบด้วย การสร้างมาตรการคุมเข้มหรือเพิ่มสภาพคล่องแก่ตลาดเงินทุนภายในประเทศ ให้สอดคล้องกับการไหลเวียนเข้าออกของเงินทุนจากต่างประเทศ ทูลสำรองเงินตราจากต่างประเทศ และรายได้จากการส่งออก ระดับภูมิคุ้มกันจะต้องสร้างร่วมมือทั้งระดับอาเซียน

รวมถึงระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้ว่าเป็นการสร้างระบบสัญญาณเตือนภัยด้วยวิธีต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อหาความสมดุล พอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน (ปกรณ วิชาพันธ์ 2542 : 52) ทั้งในระดับบุคคล และในระดับชุมชนชุมชน เพื่อสร้างคนในชุมชนให้มีภูมิคุ้มกัน และพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือให้มีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะกับเงื่อนไขตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ประการคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล เพื่อตอบสนองให้มีภูมิคุ้มกันในตัว และเงื่อนไข 2 ประการคือความรู้และคุณธรรม ภายในเงื่อนไขคุณธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะตามปรัชญาในตัว ของความมีเหตุผลขึ้นในตัวเอง ความมีเหตุผลก็จะเป็นปัจจัยพื้นฐานช่วยให้การตัดสินใจของบุคคล เป็นไปอย่างพอประมาณ ในขณะที่เดียวกันความมีเหตุผลก็จะเป็นปัจจัยพื้นฐานช่วยให้บุคคลนั้น สร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (สหทยา พลปัดพี 2548 : 87)

การปฏิบัติในการสร้างภูมิคุ้มกันของทุนทางสังคมจากทรัพยากรธรรมชาติ ตัวอย่าง บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้มีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำบ่อเกลือ ถลุงเหล็ก เนื่องจากมีลักษณะภูมิศาสตร์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ความสัมพันธ์ระบบเครือข่าย ครัวเรือนเป็นหน่วยการผลิต หน่วย บริโภคและการออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นแต่ละชุมชน ทำให้ชาวนาเกิดขึ้นทั้งคนรวย คนจน อยู่รวมกันได้ แบบพึ่งพากัน ในระบบทุนนิยมทำให้ชาวนา และสร้างเครือข่ายของสังคม สำหรับการเปลี่ยนแปลง ของเศรษฐกิจและสังคมชาวนาในการพัฒนาอย่างไรก็ตามเศรษฐกิจชุมชนถึงแม้จะมีมากกว่าสองระบบ ซึ่งทับซ้อนกันอยู่ก็ยังคงดำรงอยู่และอยู่รวมกันได้ เอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน (ประสพสุข ฤทธิเดช 2548 : 276)

พอสรุปได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความเป็นเอกลักษณ์ด้านความรู้ญาณวิทยา คือความเป็นบูรณาการ สหวิทยาการของความรู้ดังกล่าว ความเป็นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเห็นได้จากข้อค้นพบภายใต้เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย ชี้ให้เห็นว่าความรู้เรื่องการบูรณาการนั้นจะครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนามนุษย์ในระดับเทคนิค ความรู้ระดับอภิปรัชญา ความรู้ด้านจิตใจ ญาณวิทยา หรือแม้กระทั่งความรู้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในระบบสังคม เพื่อเสริมสร้างความสงบสุขและเป็นธรรม เป็นองค์ความรู้ ที่ก้าวพ้นมิติทางเศรษฐกิจ ด้านเดียวต่อองค์ความรู้ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมที่มีฐานการผลิตแบบ “เศรษฐกิจชุมชน” และ “เศรษฐกิจพอเพียง” สังคมไทยยังต้องพึ่งพาจากภายนอก และยังเป็นระบบเศรษฐกิจพึ่งพา ยังแยกกัน ไม่ออกกระวางระบบทุนนิยมศักดินากับเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวาทกรรมการพัฒนา

การให้ความหมายของวาทกรรมมีหลายแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543 : 12) ได้กล่าวถึงวาทกรรมซึ่งหมายถึง การโยนโยนข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อนที่สุดเป็นข้อเท็จจริงทุกด้านที่สังคมนั้นรู้ ไม่ว่าจะเป็แพทย์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ภาษา วรรณคดี ฯลฯ เป็นองค์ความรู้ของสังคม วาทกรรมได้ถูกสร้างขึ้นเหมือนองค์ความรู้ก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น คนทุกคนตกอยู่ในอำนาจของวาทกรรมหนึ่งทั้งสิ้น และโลกภายนอกมันสัมพันธ์กันอย่างนี้ เราจึงควรมีสถานะอย่างนี้

อรรถพร ปิณฑน์โอวาท (2544 : 152) ให้ความหมายของวาทกรรม หมายถึง ชุดของการสื่อสารที่ผนวกอำนาจ อุดมการณ์ ภาวะเป็นใหญ่ ตลอดจนความเชื่อ พฤติกรรม ที่เป็นชุดความรู้ในยุคสมัยหนึ่งและเป็นที่ยอมรับโดยกฎเกณฑ์และตรรกะของสมัยนั้นๆ นัยที่แฝงอยู่คือ ไม่มีการตัดสินใจสั่งจะในแง่ของความถูกต้องตามศีลธรรม จริยธรรม

เพราะฉะนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นวาทกรรม ทำให้แตกต่างไปจากทฤษฎีหรืออุดมการณ์ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งปรัชญาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นนามธรรมและการปฏิบัติที่เห็นเป็นรูปธรรม

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545 : 43) กล่าวไว้ว่าวาทกรรมไม่ได้แยกอย่างเด็ดขาดกับทฤษฎีกับโลกแห่งความเป็นจริง ระหว่างอุดมการณ์แห่งความเป็นจริงหรือระหว่างสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม

วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเอกลักษณ์ของความจริง ในความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันอย่างไร เป็นเอกลักษณ์และตัวตนของสิ่งที่ศึกษาโดยตรง โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับการสร้างเอกลักษณ์ ตัวตนของสิ่งนั้นมากกว่า ไม่ได้สนใจว่าจะอะไรคือความจริง แต่สนใจศึกษากฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนด สร้างความหมาย และความเป็นไปได้ในการพูดถึง “ความจริง” สนใจศึกษาวาทกรรมว่าด้วยความจริง มากกว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ความจริง” มิใช่ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์แต่อย่างใด แต่กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับว่าจะอะไรจริง อะไรไม่จริง ความจริงจะต้องถูกเข้าใจในฐานะที่เป็นระบบกฎเกณฑ์ กระบวนการแบบหนึ่ง ทำหน้าที่ผลิต กำกับ แจกจ่าย เผยแพร่

วาทกรรมการพัฒนาตามทฤษฎีการพัฒนาในความหมายของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง (กาญจนา แก้วเทพ 2547 : 101) ได้กล่าวถึงกระแสการพัฒนาทฤษฎีมาร์กซิสต์ในสองกระแส โดยมีหลักการพื้นฐานที่แตกต่างกัน กลุ่มแรกมุ่งวิเคราะห์ “โครงสร้าง” (Structure) อันเป็นการวิเคราะห์ที่เน้นหนักไปทางทฤษฎี อีกกระแสหนึ่งมุ่งวิเคราะห์มนุษย์เป็นผู้กระทำ (Agency) เป็นการวิเคราะห์

เน้นหนักไปในทางปฏิบัติการ แนวคิดนักเศรษฐศาสตร์การเมืองของกลุ่มทฤษฎีวิพากษ์ ชีตสังคมแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ 1) เป็นโครงสร้างส่วนบน (Super Structure) อันหมายถึงโครงสร้างทางการเมือง วัฒนธรรม ความคิด จิตสำนึกและอุดมการณ์ต่างๆ 2) เป็นโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) อันหมายถึงโครงสร้างเศรษฐกิจ และการกำหนดว่าโครงสร้างส่วนล่างจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน ได้นำเอาแนวคิดด้านสังคมวิทยาเข้ามาช่วยในการอธิบายโครงสร้าง และกระบวนการทำงานของสังคมอย่างมีพลวัต เพราะว่ากลไกของสังคมตั้งนี้ในมิติเศรษฐกิจ มีกลุ่มพื้นฐานต่างๆ ที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกัน

แนวคิดทุนนิยมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาประเทศไทย

Shaw and Barry (2004 : 153) ได้กล่าวถึงระบบทุนนิยมไว้ดังนี้ 1) ระบบทุนนิมนั้นบริษัทหรือองค์กรทางธุรกิจมีตัวแทนแยกออกจากมนุษย์ บริษัทเปรียบเหมือนบุคคลที่จะตัดสินใจรับผิดชอบ 2) พลังขับเคลื่อน ผลกำไรที่มีเป้าหมายทำกำไร มีผลประโยชน์ส่วนตัวของบุคคลหรือบริษัท จะเห็นว่ามนุษย์ทำกิจกรรมทุกอย่างทุกอย่างเพื่อเงิน ไม่เห็นแก่ผู้อื่น คือมีความเห็นแก่ตัว 3) การแข่งขันในตัวบุคคลหรือบริษัทได้พุ่งเป้าหมายไปที่ผลประโยชน์ส่วนตัวหลายวิธี ซึ่งอาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง 4) ทรัพย์สินส่วนบุคคล ที่อาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน เป็นสิทธิตามกฎหมาย กรรมสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ต่างๆ ซึ่งทรัพย์สินส่วนบุคคลนั้นเป็นหัวใจของระบบทุนนิยม เนื่องจากระบบทุนนิยมเครื่องมือในการผลิตและกระจายสินค้า เป็นปัจจัยในการเพิ่มผลผลิตเพื่อทำกำไรกับพวกเขาเอง

ระบบทุนนิยมที่แฝงเข้ามาในรูปแบบที่คล้ายกับกับแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เรียกว่า “เศรษฐศาสตร์สังคม” (Social Economics) ซึ่งอยู่ในค่ายของแนวมนุษยนิยม (Humanistic Philosophy) ซึ่งให้ความสำคัญสูงแก่เรื่องผลประโยชน์สุขของมหาชน เน้นการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับมิติทางสังคม โดยมองว่าระบบคิดแบบประสิทธิภาพดีแค่ไหนแต่ถ้าไม่ทำให้เกิดโดยมีแนวความคิดประสิทธิภาพได้กลายเป็นศาสนาของเศรษฐกิจไม่ว่าประสิทธิภาพดีแค่ไหนแต่ถ้าไม่ทำให้เกิดความสุขแล้ว มนุษย์ก็จะเป็นเศรษฐกิจที่ไร้เหตุผลสิ่งสำคัญกว่า Efficiency น่าจะเป็น Sufficiency เพราะว่าความต้องการของมนุษย์ไม่มีวันสิ้นสุดแต่จริยศาสตร์ของเศรษฐศาสตร์สังคม สอนให้มนุษย์รู้จักคำว่า “พอดี” หรือ “พอเพียง” สำหรับเศรษฐศาสตร์กับจริยศาสตร์เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์คำว่าพอเพียงไม่ได้หมายความว่าให้เราพอใจในโชคชะตากรรมแห่งความยากจน แต่มีความหมายว่า ต้องให้คนมีปัจจัยการดำรงชีพขั้นพื้นฐานอย่างพอเพียงสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

สุวิดา แสงสีหนาท (2549 : 16) ให้ความสัมพันธ์การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยกับระบบทุนนิยม มีการพัฒนาไปในทางทุนนิยม และมีตัวแบบเป็นตะวันตก “ลัทธิเสรีนิยม

และประชาธิปไตย ทุนนิยมและปัจเจกชนนิยม การค้าเสรีและความสัมพันธ์ระหว่างชาติและความรัก
สันติภาพเป็นเป้าหมายของการพัฒนา” กล่าวคือ ระยะเวลากระบวนทุนนิยมแบบพ้อค้า คือทั้งสองฝ่ายทำ
การค้าระหว่างรัฐเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า โดยนัยแล้วเชื่อว่าความมั่งคั่งและอำนาจทางทหารของชาติ
เป็นฐานที่ดีที่สุดในการเพิ่มการส่งออกและการสะสมโลหะที่มีค่ากลับคืนมา รัฐมีบทบาทในการ
จัดเตรียมข้อกฎหมายและนโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการผลิตเพื่อการค้าระหว่างประเทศ
ป้องกันการนำเข้า ระยะที่สองระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาหลังจาก
สงครามกลางเมือง ซึ่งเป็นช่วงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ด้วยการปฏิวัติระบบทางการเงิน
เทคโนโลยีเพื่อการผลิตจำนวนมาก การขยายตลาดเพื่อสินค้าราคาได้ถูกกำหนดจากโรงงานและม
ความต้องการแรงงานจำนวนมาก

ในประเทศไทยเริ่มต้นด้วยการปฏิวัติเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เป็นการแนะนำจาก
องค์กร ไอเอ็มเอฟ (International Monetary Fund) หรือสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก
(World Bank) องค์การค้าโลก (World Trade Organization : WTO) แทบทั้งสิ้น เพื่อไว้รับรองการค้า
ของบรรษัทข้ามชาติ ระยะที่สามเป็นระบบทุนนิยมทางการเงิน เป็นยุคที่อุตสาหกรรมจะอยู่รอดได้
หรือไม่ขึ้นอยู่กับความแข็งแกร่งทางการเงินที่จะลดราคาขายและตั้งจำกัดหรือกีดกันคู่แข่งขึ้นโดยการรวม
กำลัง กีดกันบริษัทเล็ก การเข้าถือหุ้น และการแทรกซึมระหว่างประเทศผ่านธนาคาร การประกันภัย
และการอุตสาหกรรม จะทำให้บริษัทที่รวมกันใหญ่ขึ้น สามารถทำอะไรไม่สิ้นสุด จึงทำให้ประเทศไทย
ได้ดำเนินกิจกรรมทางในระบบทุนนิยม เป็นแนวทางทำให้เกิดวิกฤติของเศรษฐกิจไทยในปี 2540
ระยะที่สี่ ระบบทุนนิยมสวัสดิการภาครัฐ เป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เส้นทางเศรษฐกิจและการเมืองเมื่อต้อง
เผชิญกับการถดถอยของรัฐบาลต้องออกมาแสดงบทบาทในการควบคุมทางเศรษฐกิจเพื่อให้วงจร
ทางธุรกิจเคลื่อนไปอย่างราบรื่นปราศจากการโปงและการยุบ เช่น การประกันสังคม และการประกัน
การว่างงาน ซึ่งประเทศไทยใช้มาแล้วเป็นการให้กองทุนประเภทต่างๆที่ท้องถิ่น หรือการแก้ไขวิกฤติ
เศรษฐกิจ เป้าหมายคือการเพิ่มการใช้จ่ายให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มตัวเลขทางเศรษฐกิจของประเทศ

จะเห็นว่าแนวทางการพัฒนาตามระบบทุนนิมนั้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชน
ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การพัฒนาทางวัตถุนั้น ไม่สามารถพัฒนาได้อย่างแท้จริง กลับเป็นการเข้าไป
ทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น และการพัฒนาระบบการเงินโดยพึ่งพิงธนาคารและสถาบันการเงิน
ซึ่งในปัจจุบันก็ยังใช้ระบบทุนนิยมควบคู่ไปกับการพัฒนาของประเทศไทย ต่อมาเมื่อมีแนวทาง
การแก้ปัญหาโดยวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาแก้ไขแทนแนวทางการพัฒนาแบบเดิม ได้ผ่าน

การพิจารณาเข้าสู่กระบวนการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามแนวพัฒนาทางเลือก ที่ทำให้ประเทศไทยได้นำมาใช้ตามแนวพระราชดำริ ควบคู่กันไปตามระบบทุนนิยม

จากแนวคิดเศรษฐกิจกระแสหลักเป็นการพัฒนาเรื่องการทำกิจกรรมที่ทำให้เศรษฐกิจ เจริญเติบโตเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่เป็นมาตรฐาน และจัดหาเกี่ยวกับ ทรัพยากรทางการเงินเกี่ยวกับการป้องกันทางสภาพแวดล้อม เศรษฐศาสตร์ทางเลือกตลอด ระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาเป็นการเจริญเติบโตที่น้อยในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตมนุษย์ ผลกำไรจะเน้น ความเป็นอยู่แบบอยู่ดีมีสุขด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ถนนของสังคม และสุขภาพตามสภาพแวดล้อม และปัญหาเกี่ยวกับการเจริญเติบโต การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นเรื่องแนวความคิดดังนี้ 1) เศรษฐกิจที่ยั่งยืน ความต้องการของมนุษย์ที่ปราศจากทรัพยากรที่เน้นจากสภาพแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมากมาย 2) ความยั่งยืน ของมนุษย์บนพื้นฐานของสองอย่างคือ ความปลอดภัยและโอกาสของสังคม การรับรู้และด้าน ความรับผิดชอบ (Korten 1996 : 1)

เพราะฉะนั้นจึงเห็นความแตกต่างของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ได้มองว่าการพัฒนาที่ แท้จริงนั้นต้องคำนึงถึง “ความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น” มองจากความหมายนี้น่าจะให้ความหมายว่า การพัฒนา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมท้องถิ่น ซึ่งมีประชาชน เป็นเป้าหมายและศูนย์กลางการพัฒนา การพัฒนานี้สนองต่อความต้องการของท้องถิ่น โดยคำนึงถึง ความยั่งยืนของทรัพยากรท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิ์และอำนาจในการจัดการทรัพยากรตนเอง อย่างเต็มที่

เศรษฐศาสตร์กระแสหลักและแนวคิด “ความยั่งยืน” คำว่า “ความยั่งยืน” พยายาม ชี้ให้เห็นว่าจะแก้ปัญหาระหว่าง การพัฒนากับสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าเรามองว่าความยั่งยืนแบบนัก เศรษฐศาสตร์กระแสหลักแล้วจะให้เรายึดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเท่านั้นไม่เข้าใจเรื่อง วิฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมโลก ที่เกิดปัญหาอย่างรุนแรง ไม่คำนึงถึงคำว่าขีดจำกัดของการพัฒนา ไม่มองความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทางเศรษฐกิจแบบนิเวศที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม อย่างรุนแรงจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางตรงกันข้าม

เพราะฉะนั้นกระบวนการทัศน์การพัฒนาที่แท้จริงมุ่งเน้นการพัฒนาที่สร้าง ความมั่งคั่งทางวัตถุ ความมั่งคั่งทางจิตใจ และนำอิสรภาพ เสรีภาพมาสู่ผู้คนในสังคม การพัฒนาที่ทำลายล้างธรรมชาติ ทำลายความเป็นคน สร้างความทุกข์ยากและความแปลกแยกให้แก่ประชาชน ย่อมไม่ใช่การพัฒนา ที่ยั่งยืนอย่างแน่นอน การพัฒนาที่เน้นแต่เรื่องความเจริญทางเทคโนโลยีและวิทยาการเพียงด้านเดียว

ก็เป็นการพัฒนาไม่ยั่งยืนเช่นกัน เพราะไม่คำนึงถึงเรื่องมนุษยธรรม ทำให้มนุษย์ต้องตกเป็นทาสของเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะเป็นการพัฒนาทางเลือก

เศรษฐศาสตร์ทางเลือกเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่ไม่ให้ความสำคัญต่อบริบทสังคม เงื่อนไขทางสังคม การอยู่ร่วมกัน การเข้าสู่การคิดพัฒนาทางเลือกหลายรูปแบบที่ต่างกันแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทางเลือกในฐานะมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป และแนวโน้มในการพัฒนาความเท่าเทียมกันกับความนิยมความทันสมัย การพัฒนาทางเลือกที่คัดค้านความทันสมัย

Friberg and Hettne (1985 : 235) กล่าวว่า การมองการพัฒนาทางเลือกในฐานะที่เป็นทางเลือกภายนอกต่อกระแสหลัก ที่มีอุดมคติประกอบไปด้วยความปรองดอง และความยุติธรรมที่ถูกกำหนดจากผูปฏิบัติทางสังคมที่ต่างกันระหว่างช่องว่างของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก การจัดเรียงตามแนวของรูปแบบการวิพากษ์ในการพัฒนากระแสหลักไปพร้อมกันว่าเป็นทางเลือกที่สอดคล้องกัน

ถ้าพิจารณาว่าทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ทางเลือกในบริบทสังคมไทย ก็จะพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้เกิดแนวคิดเศรษฐศาสตร์ทางเลือกจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) จากเศรษฐศาสตร์กระแสหลักไปสู่ความหลากหลายปัจจุบันมุ่งเน้นไปทางด้านวิเคราะห์โดยมองไม่เห็นบริบทและเงื่อนไขต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงกัน การวิเคราะห์จึงทำให้เลื่อนลอยไร้ความหมายเห็นห่างจากความเป็นจริง การศึกษาเศรษฐศาสตร์ก่อให้เกิดปฏิกริยาที่รุนแรงที่นำไปถึงข้อสรุปว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักการ “ความหลากหลาย” มาใช้ในวงการเศรษฐศาสตร์เพื่อแก้ปัญหา “วิกฤติการณ์ของเศรษฐศาสตร์” (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2547 : 3)

กระแสเศรษฐกิจพอเพียงได้ตอบโต้กระแสทุนนิยมที่เน้นเรื่องการทำกำไร มุ่งเน้นการผลิต การบริโภค มากกว่าคำว่าความพอดี ความสมดุล ใช้ทุนอย่างไม่จำกัด ไม่สนใจเรื่อง การอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นการทำลายธรรมชาติ เป้าหมายที่แตกต่างกันในกระแสนิยมไม่ได้เข้าถึงหลักจริยธรรมหลักธรรมมาภิบาล ระบบทุนนิยมที่เกาะเกี่ยวกับคำว่าพัฒนาไม่มีที่สิ้นสุดครอบงำผลประโยชน์ซึ่งแตกต่างกับแนวคิดของ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2548 : 1-15)

บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2546 : 10-12) กล่าวว่า iva การพัฒนาไม่ใช่จะมองแต่ความก้าวหน้าทางวัตถุ เทคโนโลยี แต่มันอยู่ที่ “คน” เป็นเป้าหมายในการพัฒนา สิ่งที่สำคัญจะต้องตีความทางสังคมนั้น ประกอบด้วย ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ จารีตประเพณี และประจักษ์ฐานทางสังคม

ที่ถือว่าเป็น “ทุนทางสังคม” เป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีส่วนกำหนดการกระทำของมนุษย์ แต่การกำหนดการกระทำไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว ที่เกิดจากการกระทำของคนไปพร้อมๆ กัน การมองหรือตีความทุนทางสังคมแบบนี้เชื่อว่าจะทำให้เรามองเห็นมนุษย์ในฐานะเป็นผู้สร้าง ผู้ผลิตซ้ำ เป็นผู้ใช้ประโยชน์ รวมทั้งเป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกกำหนดโดยทุนทางสังคมอย่างรอบด้าน การก่อเกิด การผลิตซ้ำ และการขยายตัวทุนทางสังคมนั้นต้องประกอบด้วยสองสิ่ง ได้แก่ 1) มองสังคมเป็นสถาบัน ไม่ตายตัว ไม่หยุดนิ่ง สถาบันที่มองในความเป็นพลวัต ไม่จำกัดแต่ในชุมชน แต่มองเรื่องสถาบันของรัฐและสถาบันตลาด 2) การผลิตซ้ำและการขยายตัวทุนทางสังคม เป็นส่วนที่ถูกมนุษย์กระทำ

Friberg and Hettne (1985 : 207) กล่าวถึงการพัฒนาว่าต้องมีเหตุผลซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์การโต้แย้งที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่ “ธรรมเนียมประชานิยม (Populist Tradition)” รวมไปถึงลัทธินโยบายเศรษฐกิจแนวใหม่ (Narodism) รวมไปถึง “ประชานิยมในโลกที่สาม” คานธี Maoism และเศรษฐกิจเชิงพุทธ ต่อมา Hettne (1990 : 132) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “การพัฒนาแบบอื่น” โดยเชื่อมรวมเข้ากับความต้องการพื้นฐานส่วนปัญหาลักษณะและรูปร่างที่เชื่อมโยงกันเพื่อให้ครอบคลุมมากขึ้นในวาทกรรมแต่ละวาทกรรมเหล่านั้นจะมีตรรกะของตนเองในการควบคุม แต่ไม่มีหลักประกันว่าวาทกรรมเหล่านั้นจะผสมผสานเข้ากันได้ดี

Arruda (1994 : 139) กล่าวถึงการพัฒนาว่าเป็นวิธีการใหม่ที่เข้าถึงสู่การพัฒนาของคุณค่าของความเสมอภาค การมีส่วนร่วมและการมีสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน รวมไปถึงการพัฒนาความเป็นอยู่ทางกายภาพ เปรียบเทียบทัศนะของกลุ่มผู้บริโภคนในแง่ของการพัฒนา ซึ่งนำมาปฏิบัติใช้กับคนในฐานะที่ผู้รับความเจริญเติบโตกับทัศนะของกลุ่มผู้สร้าง ตามแรงผลักดันสร้างสรรค์ของการพัฒนา

Korten (1990 : 113) ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่าการพัฒนาอย่างแท้จริงต้องอาศัยทฤษฎี ซึ่งทฤษฎีนั้นได้กำหนดทิศทางในการปฏิบัติซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ การขาดซึ่งทฤษฎีนั้น ไม่ได้สร้างความเข้าใจต่อการพัฒนาได้ว่าองค์กรไม่สามารถกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้มีค่าได้หากปราศจากทฤษฎีในการพัฒนา

กรอบความหมายของคำว่าพัฒนาความยั่งยืน คือความสามารถดำรงอยู่ได้คือการรักษาบุคคล ชุมชน ไม่ให้ล่มสลาย หรือรักษาชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ รากทางภาษาหมายความว่า “พิทักษ์รักษา” ถ้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้ 1) การใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน เป็นการวิเคราะห์เรื่องการจัดการธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรให้การผลิตดำเนินไปอย่างสูงสุด โดยให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ปริมาณทรัพยากรซึ่งฟื้นฟูตัวเองได้ตลอดเวลา 2) เกษตรแบบยั่งยืน เกษตรยั่งยืนเป็นการผลิตในระยะยาว ความสามารถของระบบที่จะรักษาผลผลิตให้ดำรงอยู่ได้ ถึงแม้จะมีปัจจัยอื่นมากระทบ

เป้าหมายไม่ได้มีการผลิตแบบสูงสุดแต่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ไม่ให้เสื่อมโทรม อนุรักษ์ทาง พันธุกรรม การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม 3) ความสามารถในการรองรับ เกี่ยวกับ Carrying Capacity เป็น จำนวนประชากรระดับสูงสุดที่สิ่งแวดล้อมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ถ้าเกิดมีประชากรมากเกินไปทำให้เกิดมลภาวะเสื่อมโทรมทางนิเวศหรือกระทบกระเทือนทรัพยากรธรรมชาติ 4) พลังงานแบบยั่งยืน การปรับเปลี่ยนพลังงานที่ใช้แล้วปริมาณลดลงหันกลับไปสู่การใช้พลังงานที่ไม่มีวันหมดเช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม คลื่น 5) สังคมยั่งยืนเศรษฐกิจยั่งยืนในแนวนั้นทำให้เศรษฐกิจไม่เจริญเติบโต คือเศรษฐกิจที่ปฏิเสธความเจริญเติบโต Steady-State Economy ไม่ขยายตัวและไม่หดตัว 6) การพัฒนา แบบยั่งยืน ทั่วไปจะนำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เอาทรัพยากรทั้งหมด ในเรื่องธรรมชาติ มนุษย์ การเงิน และกายภาพ มาจัดการเรื่องความมั่นคง แต่ในที่นี้เป็นเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนั้น (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2538 : 91)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเศรษฐศาสตร์กับความยั่งยืน

ในทัศนคติของนักเศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นข้อเสนอที่เน้นความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ เศรษฐกิจประเทศไทยมีการขยายตัวสูงสุดเกินร้อยละ 10 ติดต่อกัน 3 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2533 ซึ่งคนไทยมีพฤติกรรมการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย เน้นความหรูหรา ฟุ้งเฟ้อ ขณะเดียวกัน ในชนบทส่วนใหญ่ของประเทศยังพบปัญหาความยากจนพึ่งตนเองไม่ได้ การล่มสลายของครอบครัว ต่อมาภายหลังได้ทดลองปฏิบัติตามแนวความคิดทฤษฎีใหม่ เป็นระยะเวลากว่า 20 ปี ตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเผยแพร่ให้พสกนิกร เศรษฐกิจพอเพียงนั้นคือพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่เน้นทางสายกลางคือทางที่ไม่ข้องแวะกับกิเลสและความทุกข์ซึ่งไม่ช่วยให้เกิดสติ ปัญญา ความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ สรุปได้ว่าฝ่ายที่เห็นว่า อยู่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่สอนกันอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา กับอีกข้างหนึ่งเห็นว่า สามารถประยุกต์เข้ากับเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการอธิบายในกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มที่มีความคิดเห็นว่าความคิดที่เหนือเศรษฐศาสตร์ คือ เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง การลดความอยากลงมาสู่ระดับที่พึ่งตนเองได้พอเพียง ได้แก่ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ศาสนา เข้าในระบบเศรษฐกิจ

2. กลุ่มที่มีความหมายตรงกันข้ามได้อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบสามส่วนคือ ความพอดี ความเสี่ยง และการพึ่งตนเอง โดยที่องค์ประกอบทั้งหมดเกี่ยวข้องกันทั้งสามส่วน จะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดมิได้ ความพอดีคือคุณภาพที่มีความเป็นพลวัต มีการปรับตัวตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสมของคนแต่ละกลุ่ม เกี่ยวกับความเสี่ยงคือการสร้างภูมิคุ้มกัน

หรือการลดความเสี่ยง คือปลอดภัยจากความแปรผันมากที่สุด มีลักษณะที่ยั่งยืน อีกทัศนะหนึ่งเห็นว่า ความพอเพียง มีความหมายใกล้เคียงกับความยั่งยืน (Sustainability) ต่างกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก คือ สมมติให้คนมีเหตุผลแต่ละคนจะมีเป้าประสงค์และพึงชั้นบรรทัดประโยชน์แต่เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ จะทำให้สร้างคำถามกับเป้าประสงค์ดังกล่าว เพราะก่อนเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ จะทำให้ตั้งคำถามกับเป้าประสงค์ คนไทยมีพฤติกรรมที่ชอบเสี่ยงสูง ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายประกันความเสี่ยง

3. กลุ่มที่อธิบายว่าสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กลุ่มที่อธิบายว่าสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ (Budget Constraint) หรือเป็นการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) โดยมีการกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุล ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนกับประสิทธิภาพ นั่นคือ ถ้าหากไม่พึ่งพาจากภายนอกมากนักก็สามารถลดความเสี่ยงได้มาก แต่ก็เสี่ยงโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของประสิทธิภาพที่ได้รับเพิ่มขึ้นจากแต่ละฝ่ายเน้นความชำนาญเฉพาะอย่าง แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกัน หรืออาจจะเปรียบเทียบระหว่างการบริโภคและการลงทุนการที่เกิดมีรายได้แล้วเอาไปบริโภค

อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเน้นการให้น้ำหนักแก่ความเสี่ยงด้านล่าง (Downside Risk) เนื่องจากธรรมชาติขีดความสามารถจะเผชิญกับความเสี่ยงต่ำ หรือมี Risk Margin ต่ำนั่นเอง อีกทัศนะหนึ่งเศรษฐศาสตร์ทางเลือก คือเลือกจะทำอะไรที่ดีที่สุดในภาพรวม ไม่จำเป็นต้องทำทั้งหมด ทำแต่เพียงบางส่วนซึ่งพระองค์เน้นว่าเพียงหนึ่งในสี่ก็พอ ซึ่งเป็นจุดที่ดีที่สุด

เพราะฉะนั้นมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์เป็นการมองความเหมือนและความแตกต่างของกระบวนการทัศน์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในลัทธิทุนนิยม-บริโภคนิยม ก็เน้นความมีเหตุผล เช่น จะผลิตอะไรออกมาก็ต้องอาศัยงานวิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มลูกค้าเป็นเป้าหมายก่อนแล้วจึงผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาดได้อย่างมีเหตุผล เพราะฉะนั้นหัวใจของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอยู่ที่ การแสวงหาจุดความสมดุลพอเหมาะ (Equilibrium) หรือ “ความพอประมาณ” ที่เป็นความพอดี (Optimization) อันจะก่อให้เกิดบรรทัดประโยชน์สูงสุดหรือสร้างผลกำไรสูงสุด (Maximize Profit) (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง 2550 : 369)

จากข้อคิดเห็นแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนทัศน์ที่มีการคิดในเชิงพัฒนากระแสหลักที่มีมากขึ้นไป (Korten 1990 : 31) ได้เสนอหลักการว่าความหลากหลายมีต่อกระแสหลักของลัทธิพัฒนานิยมจะพบว่า 1) การพัฒนาทางเลือกในฐานะเป็นปุ่มหลังอย่างหลวมๆ

2) การพัฒนาทางเลือกในฐานะเป็นกระบวนการทัศน์ 3) วิธีการหลังกระบวนการทัศน์ของการคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางเลือก แต่ละจุดยืนนั้นมีหนทางที่แตกต่างกันของการสร้างการพัฒนาทางเลือกและความสัมพันธ์กับการพัฒนากระแสหลัก แต่ละจุดยืนนั้นวิถีทางด้านความสัมพันธ์ เหตุผล และข้อจำกัด ซึ่งลักษณะของเศรษฐศาสตร์การพัฒนาซึ่งมีหลายสาขาความหลากหลายในแนวทฤษฎีปรากฏให้เห็นมากที่สุดเราจะพบสำนักคิดทางทฤษฎีจำนวนมากพยายามอธิบายความล้าหลังนอกจากนั้นการสร้างเอกลักษณ์หรือตัวตนของสิ่งที่เรียกว่า “ความด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจ” ด้วยการนำเอามาตรฐาน กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกมาเป็นมาตรวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจแบบตลาด

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543 : 151) ไม่ได้มองแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่พยายามอธิบายความของการพัฒนาและความล้าหลังแต่กลับมองว่าเป็นการทวนกระแสหลักโดยตรง การคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมวัฒนธรรม ได้ให้ความเห็นมิติทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจพอเพียงโดยเสนอว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมิควรจำกัดอยู่แค่ความหมายในเชิงเทคนิค เนื่องจากสาระสำคัญอยู่ที่อุดมการณ์และโลกทัศน์บางอย่างตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมตลอดจนค่านิยมบางประการเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะวัฒนธรรม

ถ้าพิจารณาว่าความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาเป็นเศรษฐศาสตร์แนวใหม่เพราะเนื้อหาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็มุ่งให้ผู้ผลิตพยายามเริ่มต้นการผลิตหรือบริโภคภายใต้ขอบเขตจำกัดของรายได้หรือทรัพยากรที่มีเป็นของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการลดการพึ่งพาเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะความเสี่ยงจากความไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักยังเตือนว่าการลดการพึ่งพาสตลาดและเพิ่มการพึ่งพาตัวเองให้มากที่สุด คือทางเลือกของโอกาสและอาจมีผลในการเพิ่มความเสี่ยง การวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองที่เน้นคน ครอบครั้ว ชุมชนที่แตกต่างจากการวิเคราะห์กระบวนการผลิตและการทำงานตามกลไกของตลาด เน้นประสิทธิภาพที่เกิดจากการแบ่งงานกันทำ เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวยังมีความสัมพันธ์ทางสังคมภายนอกและขณะเดียวกันก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าประเทศไทยจะต้องผูกพันกันอย่างใกล้ชิดกับระบบการค้าโลก ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่อาจปฏิเสธการค้าระดับโลกต้องสามารถพึ่งตนเองได้และจะต้องมีความสุขด้วย

อภิชัย พันธเสน (2544 : 3) มองว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่อิงอยู่บนพื้นฐานกับพุทธศาสนาเห็นว่าในแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ได้วิเคราะห์ความบกพร่องของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

โดยเปรียบเทียบแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกแง่มุมหนึ่งว่า การแข่งขันในการสร้างอรรถประโยชน์สูงสุดเท่านั้นเป็นการเพิ่มความโลภ การทำลายทุนทางธรรมชาติอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ความพอเพียงต่างหากที่ควรจะเป็นหลักของชีวิตที่ดีสำหรับคนส่วนใหญ่ ตามหลักธรรมในทางพุทธศาสนาถ้าหากวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วจะมีสองสถานะ ได้แก่ประการแรกเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศด้วยหลักการพึ่งตนเอง และหลักการสร้างภูมิคุ้มกันให้เศรษฐกิจประเทศอยู่ได้ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และประการที่สอง เป็นหลักการและแนวทางสำหรับประชาชนคนไทยใช้ในการดำเนินชีวิต ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีพลังในฐานะแนวคิดและแนวทางตลอดจนเป็นเครื่องเตือนสติสังคมไทย ที่มีทิศทางในการพัฒนาโน้มเอียงไปในการผลิตเพื่อขาย การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองโดยยึดหลักการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณอย่างมีเหตุผล ที่หนุนนำด้วยหลักจริยธรรมของทุกศาสนา และคำนึงถึงการผลิตให้เหมาะสมแก่อัตภาพหรือฐานทรัพยากรที่มี ไม่มุ่ง “กำไร” เป็นหลัก การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อช่วยในการเพิ่มพลังในการต่อรองกับภายนอก ถ้าหากจะดำเนินกิจกรรมตามทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะต้องประกอบด้วย 1) การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม 2) การผลิตที่เหมาะสม 3) ไม่โลภจนเกินไป ไม่เน้นทำกำไรระยะสั้น 4) เน้นความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค 5) เน้นการกระจายความเสี่ยง 6) เน้นการบริหารความเสี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน 7) เน้นการตอบสนองความต้องการของตลาดภายในท้องถิ่น

ในกระแสการพัฒนาสู่ความทันสมัยสู่ข้อขัดแย้งที่ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติต่อความยั่งยืนของท้องถิ่น (Lewis and Ranis 1996 : 131, อ้างถึงในพนารัช ปรีดากรณ์ 2545 : 17) ในภาวะทันสมัยที่ก้าวเข้ามาได้เกิดพร้อมกันไปในทุกส่วนของสังคม แต่จะเริ่มจากส่วนที่เป็นแกนหลักของการพัฒนา ก่อน เพราะการพัฒนาเช่นนี้ไม่ใช่แนวทางการพัฒนาแบบสมดุลคือการพัฒนาไปทุกส่วนพร้อมๆ กัน แต่เป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุลที่เน้นภาคเศรษฐกิจใดภาคเศรษฐกิจหนึ่งเป็นหลัก แนวทางการพัฒนายึดติดอยู่กับเป้าหมายของคำว่าเจริญเติบโต

แต่ในแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนระหว่างภูมิปัญญาสาธารณะและภูมิปัญญาทางเลือก Korten (1996 : 1) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนคือความชัดเจนต่อข้อสมมติฐานพื้นฐานซึ่งนำมาใช้ การเปรียบเทียบภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาทางเลือกช่วยให้สามารถกำหนดขอบเขตได้ กับตัวตนภูมิปัญญาสาธารณะ ที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงภาคทางเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมซึ่งเกี่ยวข้องกับการเชื่อมต่อภูมิปัญญาทางเลือกเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2539 : 62-63) กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่าง คือ มีคุณภาพ ลักษณะบูรณาการ เช่น เอาภารกิจในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ มาบูรณาการเข้ากับภารกิจในการแก้ไขบรรเทาปัญหาความยากจน ถ้าสองอย่างมาบูรณาการกันได้ก็ถือว่าเป็นลักษณะของการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่ง รากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ก็คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล (2546 : 5) กล่าวถึงกรอบสำหรับการบูรณาการนโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนา เพื่อตอบสนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งเน้นพัฒนาที่ไม่ทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติ และมุ่งเสริมสร้าง สมรรถนะของคน ชุมชน และสังคม ความคิดเห็นการพัฒนาที่เน้นการบูรณาการ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนในเรื่องของการสร้างคุณภาพเชื่อมระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2545 : 25-27) เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการ พื้นฐานของคน ทั้งยุคปัจจุบัน และยุคต่อไป และสร้างความสมดุลระหว่าง การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม มนุษย์และสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป นักวิชาการได้วิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจพอเพียงนั้นคือ พุทธเศรษฐศาสตร์ที่เน้นทางสายกลางคือทางที่ไม่ข้องแวะกับกิเลสและความทุกข์ซึ่งไม่ช่วยให้เกิดสติปัญญา ลดระดับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักให้อยู่ระดับความพอเพียง การลดระดับความเลื่อมล้ำจากสามห่วงสองเงื่อนไขมาอยู่ระดับความพอดี ลดความเลื่อมล้ำ ลดระดับรายได้ลงมาและการพึ่งพาตนเอง และการต่อต้านเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เน้นความเจริญเติบโต พึ่งพาการตลาด การพัฒนาสู่ความทันสมัยนั้นต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ความยั่งยืนไม่ได้หมายความว่าเป็นการทำลายธรรมชาติแต่การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคน ทั้งยุคปัจจุบัน และยุคต่อไปเพื่อไปสร้างความสมดุลระหว่าง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์และสิ่งแวดล้อมของคน ชุมชน และสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน ทั้งนี้ต้องเน้นการบูรณาการให้มีคุณภาพ เป็นการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาทางเลือก

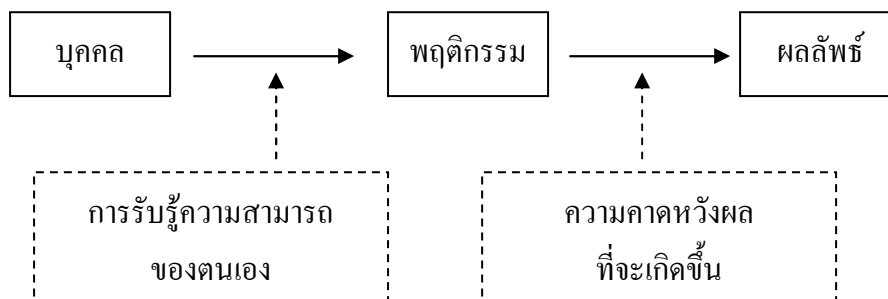
ทฤษฎีการเรียนรู้

Bandura (1986 : 79) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ด้วยตนเอง ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเองว่าสามารถกระทำได้บางอย่างในเหตุการณ์หนึ่งได้หรือไม่ ซึ่ง

ในเหตุการณ์นั้นบางครั้งอาจไม่ชัดเจน ความแปลกใหม่ก็ไม่สามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ โดยปัจจัยที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์เหล่านั้นส่งผลให้บุคคลเกิดความเครียดขึ้นได้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองไม่ได้มีเพียงทักษะที่บุคคล แต่ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของบุคคลว่าพฤติกรรมของบุคคลได้ด้วย การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นความเชื่อมั่นของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถที่จะเรียนรู้ หรือกระทำพฤติกรรมตามความสามารถที่มีอยู่ซึ่งไม่เหมือน กับการที่เราจะทำอะไร เป็นการประเมินทักษะและความสามารถของบุคคลตามระดับความสามารถที่อยู่การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นการตัดสินใจความสามารถที่บุคคลมีต่อตนเอง การแสดงพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงในแต่ละสถานการณ์ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนเองนี้จะเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อมั่นในตนเองของบุคคลด้วย การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นความมั่นใจในตนเองของบุคคลว่าสามารถปฏิบัติภารกิจที่กำหนดให้ได้สำเร็จหรือไม่ การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถในการกระทำพฤติกรรมเฉพาะบางอย่าง เป็นความสามารถในการตัดสินใจหรือจัดการพฤติกรรมเกี่ยวกับความพยายาม ความอดทน

ความเชื่อว่าความสามารถของตนเอง การรับรู้มาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) เป็นแนวคิดด้านทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลโดยใช้องค์ประกอบด้านบุคคล วิธีการหนึ่งที่สามารถสร้างการเรียนรู้ โดยการที่บุคคลรับรู้ความสามารถของตนเองอย่างถูกต้องจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนเองมีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ 1) ความคาดหวังในความสามารถของตน (Efficacy Expectation) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นคำว่า “การรับรู้ความสามารถของตนเอง” (Self-Efficacy) และให้คำนิยามว่าเป็นการรับรู้ความสามารถของตนเองที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่คาดหวังไว้ 2) ความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้น (Outcome Expectation) หมายถึง ความคาดหวังที่บุคคลมีต่อพฤติกรรมเฉพาะอย่างที่จะปฏิบัติที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ เป็นการหวังผล เป็นการหวังในผลที่จะเกิดขึ้นที่เนื่องมาจากพฤติกรรมที่ได้กระทำไปแล้ว ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.1 ได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่เกิดขึ้น

ที่มา: Bandura 1977 : 117

กระบวนการกระตุ้นการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy Activated Process) Bandura (1994 : 117) ยังเห็นว่าการกระตุ้นการรับรู้ความสามารถของตนเองจะส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย 4 กระบวนการ 1) กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Processes) การรับรู้ความสามารถของตนเองมีผลต่อกระบวนการทางปัญญาหลายรูปแบบ พฤติกรรมของบุคคลส่วนมากมีจุดมุ่งหมายที่ถูกกำกับโดยการตั้งเป้าหมายไว้ล่วงหน้าการตั้งเป้าหมายของบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากการประเมินความสามารถของตนเอง 2) กระบวนการจูงใจ (Motivation Processes) การรับรู้ความสามารถของตนเองมีบทบาทสำคัญในการจูงใจตนเอง การจูงใจของบุคคลส่วนใหญ่อยู่ในรูปของกระบวนการคิด บุคคลจะมีการจูงใจตนเองและชี้แนะการกระทำของตนเองโดยการคิดล่วงหน้า บุคคลจะสร้างความเชื่อจากการคิดว่าตนเองสามารถทำอะไรได้ และมีความคาดหวังถึงผลของการกระทำ 3) กระบวนการทางความรู้สึกและอารมณ์ (Affective Processes) การรับรู้ความสามารถของตนเองจะมีผลต่อความเครียดและความกดดัน เมื่อบุคคลเผชิญกับสถานการณ์ที่ลำบากมีอุปสรรคและจะมีผลระดับแรงจูงใจ บุคคลที่เชื่อในความสามารถของตนเองจะสามารถควบคุมความเครียดที่จะทำให้เกิดความวิตกกังวลได้ แต่คนที่เชื่อว่าตนเองไม่มีความสามารถจะมีความวิตกกังวลสูงและมองว่าสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่เต็มไปด้วยอันตรายและมีความวิตกกังวลกับสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ความวิตกกังวลไม่เพียงได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ความสามารถที่จะกระทำพฤติกรรมเท่านั้น แต่ยังได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ความสามารถด้านการควบคุมความคิดที่รบกวนได้ การรับรู้ความสามารถด้านการควบคุม 4) กระบวนการเลือก (Selection Processes) การรับรู้ความสามารถของตนเองจะมีผลต่อการเลือกกระทำพฤติกรรมโดยบุคคลจะเลือกกระทำในสถานการณ์ที่ตนเองเชื่อว่าทำได้ และหลีกเลี่ยงสถานการณ์

หรือกิจกรรมที่บุคคลเชื่อว่าเกินความสามารถของตนเองที่จะทำได้บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะเลือกงานที่มีลักษณะท้าทาย ส่วนบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำจะทอดยหลีกเลี่ยงงาน เป็นการปิดโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง

สรุปได้ว่ากระบวนการรับรู้ด้วยตนเอง การรับรู้มาจากการเรียนรู้ทางสังคม นำมาใช้ในการรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้บางส่วน เพราะการรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงนั้นกระบวนการรับรู้เริ่มจากตัวเราไปสู่สังคม และสังคมถ่ายทอดออกมาเป็นสัญลักษณ์ของภาพที่เห็นผ่านสื่อต่างๆ ที่ออกมา แต่กระบวนการรับรู้จำเป็นต้องถอดรหัสออกมาในลักษณะของการเข้าใจต่อสื่อที่เป็นสัญลักษณ์ เป็นลักษณะของภาษา เป็นการสื่อสาร การรับรู้ของเศรษฐกิจพอเพียงได้ผ่านประเพณี วัฒนธรรม จากจิตสำนึกที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดแบบพุทธ ซึ่งรวมเอาคุณธรรม จริยธรรมเข้าด้วยกัน

กระบวนการรับรู้

กระบวนการรับรู้ Interpretive Approach มีขั้นตอนการรับรู้ดังต่อไปนี้ 1) กระบวนการรับรู้เริ่มต้นที่ตัวเรา (Biophysical Reality) 2) รับรู้จากภายนอก (External Reality) 3) สิ่งที่ได้รับรู้ได้และรับรู้อไม่ได้ (Determinable) มีบางอย่างที่รับได้และรับไม่ได้ เช่น ความรู้ บางอย่างรับไม่ได้ เช่น การไม่ตอบสนองต่อสิ่งที่รู้ 4) การกระตุ้นจากภายนอก (Stimulus) เป็นการกระตุ้นจากสิ่งเร้าที่เห็นปรากฏการณ์ 5) การรับรู้จากสื่อต่างๆ (External Medium) เป็นการรับรู้จากสิ่งที่เข้ามาเช่น การสัมมนา การสาธิตจากการประชาสัมพันธ์ 6) ผู้รับข้อมูล (Receptors) จากตัวเราที่รับข้อมูลจากสิ่งเร้าและสื่อ 7) การรับรู้ (Percept) จากสิ่งที่รู้จากตัวเรา 8) สิ่งที่ได้รับรู้ได้ (Perceptible) สิ่งที่เป็นวัฒนธรรม ความหมาย ระบบของค่านิยม 9) แนวความคิด (Concept) สรุปให้เกิดแนวความคิด (Rummel 1975 : 1)

จากแนวคิดทฤษฎีการรับรู้ของ Rummel เป็นการปรับแนวความคิดการรับรู้เพื่อเป็นแนวทาง การวิจัยในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการรับรู้ของปรากฏการณ์การทำมาหากินของชาวบ้าน ในชุมชนที่นำมาวิเคราะห์โดยการใช้แนวทางที่เหมาะสมพอสรุปเป็นดังนี้

1. กระบวนการรับรู้เริ่มต้นที่ตัวเรา (Biophysical Reality) จากการที่รับรู้เรื่องราวเศรษฐกิจพอเพียง ในเรื่องความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันกับความรู้อและคุณธรรม และการรับรู้จากท้องถิ่น ชุมชน ที่รับรู้จากประสบการณ์ที่เห็นเป็นปรากฏการณ์ในบริบทที่เชื่อมโยงระบบการผลิต วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การพัฒนา ที่เคลื่อนไหวเป็นพลวัต

2. รับรู้จากภายนอก (External Reality) หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เราเห็น จากสิ่งเราเห็น สิ่งที่เราเข้าไปสัมผัสที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์จากสภาวะสิ่งแวดล้อมนอกตัวเราที่รับรู้และป้อนให้แก่ผู้ฟังหรือผู้รับรู้ และการรับรู้จากแหล่งอื่นได้แก่ จากหน่วยงานภาครัฐ เป็นแนวปฏิบัติให้กับชุมชน

3. สิ่งที่ได้รับรู้ได้และรับรู้ไม่ได้ (Determinable) กระบวนการรับรู้ที่มีบางอย่างที่รับรู้ได้ และรับไม่ได้ ไม่เข้าใจ การตีความในปรัชญา หรือวิถีชีวิตของชุมชนในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การไม่มีเครื่องมือหรือการอธิบายในเรื่องของความรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดอุปสรรคในการรับรู้ทำให้บางอย่างรับไม่ได้ เช่น การไม่ตอบสนองต่อสิ่งที่รู้หรือรู้ว่าเป็นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแต่ยังขาดการพัฒนาที่เกิดจากแนวคิด จะพัฒนาอย่างไร

4. การกระตุ้นจากภายนอก (Stimulus) เป็นการกระตุ้นจากสิ่งเร้าที่เห็นปรากฏการณ์ เป็นการกระตุ้นจากภาคส่วนของรัฐ ในการให้เคลื่อนย้ายตาม โดยการชี้ชวน เชิญชวนจากสิ่งที่เห็นปรากฏการณ์ของชุมชนหรือหน่วยงานชุมชนอื่นที่ทำเป็นตัวอย่าง

5. การรับรู้จากสื่อต่างๆ (External Medium) เป็นการรับรู้จากสิ่งที่เข้ามา เช่น สื่อ การโฆษณา จากสิ่งเร้า การสัมมนา การสาธิต จากการประชุมสัมพันธ์ จากหน่วยงานของรัฐ จากโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์

6. ผู้รับข้อมูล (Receptors) คือ การเกิดจากภาพหรือสิ่งที่มองเห็นได้ สัมผัสได้ โดยการรับข้อมูลจากตัวเรา สามารถเข้าใจความหมายจากสิ่งนั้น เช่น คนทำงานในภาคเกษตร ทำงานหนัก ตัวผู้ที่ป็นภาครับจากสื่อหรือจากสื่อมาสู่ตัวเรา เพื่อตอบสนองต่อสิ่งที่ส่งมาให้

7. การรับรู้ (Percept) เป็นการตีความจากภาพที่เราเห็น เช่นคนทำงานในภาคเกษตร ทำงานหนัก แล้วรู้สึกอย่างไร ถ้ามีค่านิยมแบบนายทุน คนต้องทำงานหนัก ค่านิยมเพื่อสังคมนิยม เป็นการถูกกดขี่ ขูดรีด จากสิ่งที่รู้จากตัวเราเป็นการรับรู้และตีความ

8. สิ่งที่ได้รับรู้ได้ (Perceptible) สิ่งที่เป็นวัฒนธรรม ความหมาย ระบบของค่านิยมคือ ทุนนิยมที่อยู่ในแต่ละหมู่บ้านซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนที่มีมานาน แต่การรับรู้ที่ไม่เหมือนกัน เพียงแต่อาจจะตีความได้เฉพาะบางส่วนของที่เข้าใจ บางส่วนที่ไม่เข้าใจก็จะไม่รับรู้ซึ่งอาจจะขาดความรู้ เข้าไปมีส่วนช่วยให้เข้าใจมากขึ้น ในด้านวัฒนธรรม ศาสนาการรับรู้ในศาสนาไม่เหมือนกันคนในหมู่บ้านเดียวกันรับรู้ศาสนาแตกต่างกันเพราะวัฒนธรรมต่างกัน แต่ไม่อาจรู้ซึ่งถึงคุณค่าของการสอนทั้งหมด เพราะไม่ได้ปฏิบัติหรือเข้าไปปฏิบัติให้ถึงแก่นแท้ของศาสนานั้น

9. แนวความคิด (Concept) จากภาพทั้งหมดนำมาสรุปให้เกิดแนวความคิด เศรษฐกิจพอเพียง รู้เท่ากัน รู้ไม่เท่ากัน จากหมู่บ้านที่มีความรู้ต่างกัน การรับรู้ต่างกัน เนื่องจากผลของการรับรู้ที่แตกต่างกันทำให้เกิดแนวคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งการสรุปแนวความคิดนั้นก็แตกต่างกันไป แต่ก็พอให้เห็นขั้นตอนของการพิจารณาที่เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่เห็นข้อสรุป

ยุทธศาสตร์การตีความ

การตีความให้ความสำคัญโดยการผ่านทางสื่อกลางของกรอบแนวคิดซึ่งเป็นลักษณะทางภาษาศาสตร์ ซึ่งเข้าถึงความเป็นจริง และให้ความสำคัญผ่านทางภาษา ผ่านทางความหมายร่วมกัน ซึ่งผู้คนในสังคมจะเป็นผู้ให้ความหมายในการกระทำนั้นๆ คือการให้ความสำคัญว่าการกระทำของมนุษย์จะผูกติดอยู่ในแบบแผนใหม่ของสังคม (Social Convention) ซึ่งบทบาทของการตีความนั้นเกี่ยวกับความรู้และความจริงที่เป็นปรากฏการณ์

อรวรรณ ปิลาพันธ์ โอวาท (2544 : 45) ได้อธิบายถึง “เกี่ยวกับความจริง (Truth) ของ Foucault โดยมีจุดยืนที่ความรู้เป็นสิ่งที่คู่กับอำนาจ กล่าวคืออำนาจทำให้ความเชื่อในยุคหนึ่งๆ กลายเป็นความรู้ชุดหนึ่งๆ ขึ้นมา ความรู้ชุดนี้มีใช่ความรู้ในแง่ของญาณวิทยา (Epistemology) แต่องค์ความรู้ที่ถูกทำขึ้นเป็นจริงในยุคหนึ่งๆ ฉะนั้นความรู้เป็นความจริงได้ก็เชื่อมโยงกับอำนาจ และอุดมการณ์ในยุคสมัยนั้นๆ กล่าวคืออำนาจทำให้ชุดของความรู้ในยุคหนึ่งๆ กลายเป็น “ความจริง” ขึ้นมา Foucault ถือว่าไม่เคยมีความสัมพันธ์ที่สมบูรณระหว่างสัญลักษณ์และสิ่งที่มันอ้างอิงไปถึง ฉะนั้นความจริง จึงขึ้นอยู่กับวาทกรรม ทั้งความจริงและวาทกรรมเป็นสิ่งสัมพันธ์กัน จะไม่มีข้อความใด ที่เป็นจริงอยู่ได้ในทุกวาทกรรม และจะไม่มีข้อความใดเลยที่กล่าวได้ว่าเป็นจริงสำหรับทุกวาทกรรม ในวาทกรรมของ Foucault เรื่องของวงศาวินิจฉัยเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจมีพลังทางวาทกรรม การปฏิบัติ เทคนิค เป็นเรื่องของวาทกรรม และวาทกรรมเป็นลักษณะของทางการเมือง เป็นการต่อสู้เพื่ออำนาจ กล่าวได้ว่าวาทกรรมทางการเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สำหรับผู้ตีความจะวิเคราะห์สถานการณ์จากความเป็นจริงจากสิ่งที่ปรากฏการณ์หลายสิ่งหลายอย่างซึ่งแสดงออกทางอำนาจ ซึ่งวาทกรรมแห่งอำนาจ (Discourse of Power) Foucault เขียนไว้ว่าการโต้แย้งทั้งหลายเกี่ยวกับความจริง มีแรงจูงใจมาจากความต้องการ มีอำนาจ นั่นคือตัวต้องการควบคุมคนอื่น ในแง่ของสื่อมวลชน วาทกรรมถูกมองว่าเป็นวิธีที่พยายามมีอิทธิพลและควบคุมคนฟัง คนดู และวาทกรรมเหมือนกันว่าเป็นนักฟิสิกส์มองคุณแม่เหล็ก วาทกรรมเกิดขึ้นมิใช่ผู้ดูแสวงหาความจริง แต่เป็นการแสวงหาอำนาจ และอำนาจจะมีระดับต่างกัน

การตีความในทัศนะของ Foucault ได้อธิบายว่าวาทกรรมเป็นมากกว่าเรื่องของภาษา คำพูด หรือการตีความ แต่เป็นเรื่องของอำนาจและความรุนแรงที่แสดงออกมาในรูปภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมในสังคม (Discourse Practices) (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร 2545 : 25) ในทุกสังคม การผลิตวาทกรรมจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่พลิกแพลง

เพื่อให้เรามองไม่เห็นถึงอำนาจ อันตราย และความน่าเกลียด น่าสะพรึงกลัวของวาทกรรมเพื่อวาทกรรมดังกล่าวดำรงความเหนือกว่าความเป็นเจ้าในสังคม

Foucault อธิบายเน้นย้ำว่าอำนาจไม่ใช่อำนาจที่ใช้ได้หนึ่งเดียว แต่อำนาจในฐานะเป็นควบคุมจากลักษณะของความแตกต่างที่สำคัญของการศึกษาพื้นที่กับนักทฤษฎีทางพื้นที่ เป็นเป้าหมายของนักทฤษฎีพื้นที่ ที่ช่วยให้เราเห็นหน้าที่อันแยกของอำนาจของสังคมสมัยใหม่ ที่เรามีชีวิตอยู่ได้อย่างเด่นชัด คืออำนาจทางสังคมสมัยใหม่ เป็นอำนาจของการเก็บกดปิดกั้น ผ่านการสร้าง ผลิต และการจัดการกับพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร์ 2545 : 19)

เพราะฉะนั้นการตีความทางวาทกรรมจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้อธิบายและนำไปสู่มายาคติ (Myth) ไม่ใช่เรื่องเล่าที่ยิ่งใหญ่กว่าอดีต แต่เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับสังคมปัจจุบัน เพื่อลดความขัดแย้งและความสลับ ซับซ้อน คือสิ่งที่วาทกรรมของข่าวประกอบด้วย นิทานที่ต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ซึ่งรักษามายาคติไว้อย่างมั่นคง เพื่อจะใช้เน้นย้ำระเบียบและความไร้ระเบียบ คือการสร้างระเบียบจากความไร้ระเบียบ โดยใช้ความหมายทางวัฒนธรรมทางแก้ปัญหาและความมั่นใจ

Fairclough and Wodak (1997 : 217-80) ให้คำอธิบายของการตีความว่าในกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ไว้ดังนี้ 1) การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์กำหนดปัญหาทางสังคม 2) ไม่เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับอำนาจ 3) วาทกรรมจะก่อให้เกิดสังคมและวัฒนธรรม 4) วาทกรรมจะทำให้เกิดงานด้านอุดมการณ์ 5) วาทกรรมเป็นประวัติศาสตร์ 6) เป็นการประนีประนอมเชื่อมโยงระหว่างภาษาและสังคม 7) การวิเคราะห์วาทกรรมเป็นการตีความและอธิบาย 8) วาทกรรมเป็นรูปแบบของการกระทำทางสังคม

วิธีการตีความเชิงวาทกรรมชี้ให้เห็นถึงการปฏิบัติในสังคมและผลกระทบทางสัญลักษณ์ วัฒนธรรม ซึ่งบ่อยครั้งจะถูกวิเคราะห์ตามพื้นฐานของเนื้อหาในวาทกรรมว่าเป็น การปฏิบัติที่มีความหมายซึ่งตีกรอบภายในกลุ่มของระดับชนชั้นที่ซับซ้อนและความสัมพันธ์ทางสังคม

ในการตีความนั้น (Chandler 2007 : 1) จะให้ความสำคัญต่อโครงสร้างภายในของตัวบท แทนกระบวนการที่เกี่ยวข้องในการสร้างตัวบท คือ การสร้างหลักความจริงและความไม่เสมอภาคในการปกครอง การมีอำนาจเกิดขึ้นและเกิดขึ้นในสังคมและในเวลาเดียวกัน (Wren-Lewis 1983 : 1) ตั้งข้อสังเกตว่าการถอดรหัสมันไม่ได้เป็นไปตามการเข้ารหัส Hall (1980 : 1) ให้ตีความตามทัศนะของความขัดแย้งแต่ได้กำหนดบทบาทที่สำคัญให้กับ “ผู้ถอดรหัส” และ “ผู้เข้ารหัส” ให้สนใจกับวลีต่างๆ กับการเข้ารหัส/ถอดรหัสจากการสื่อสาร เพื่อกำหนดระดับชนชั้นทางสังคมในการตีความโดยผ่านการปฏิบัติการของกลุ่มสังคมนั้น

Dirks (2006 : 2) ให้ความสำคัญของการตีความวาทกรรมเชิงวิพากษ์ว่าได้กลายเป็นคำที่ใช้อธิบายครอบคลุมวิธีการในการศึกษาการพูดปากเปล่าหรือการเขียนได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นตัวแทนของสาธารณชน การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็นการแสดงตัวตนจากการศึกษามุมมองที่คนทางวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน

การใช้แนวทางทฤษฎีวาทกรรมเชิงวิพากษ์อยู่ภายใต้กฎพื้นฐาน 10 ประการ ดังนี้คือ

- 1) ใช้แนวทางวิจัยเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) การประสมประสานทฤษฎีหลายๆ สาขาและสำนักคิดเพื่อศึกษาปัญหาในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนเกินจะมองในมิติเดียว
- 2) แนวการวิเคราะห์จะเน้นหนักเชิงปัญหา เช่น ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วิเคราะห์วาทกรรมและเนื้อหา ไม่ใช่วิเคราะห์แต่เรื่องภาษาศาสตร์
- 3) แนวการวิเคราะห์จะเน้นการผสมผสานทฤษฎีวิพากษ์เพื่อสร้างความเข้าใจและอธิบายเรื่องที่ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงระดับหมู่บ้าน ชุมชนพอเพียง ชุมชนกึ่งเมือง ชุมชนเมือง
- 4) การวิจัยมุ่งไปยังงานภาคสนามและหลักทางมานุษยวิทยา เพื่อสำรวจสิ่งต่างๆ ใช้เพื่อสำรวจสิ่งต่างๆ ภายใต้การเป็นการศึกษาจากชุมชนข้างใน ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้น (Precondition) ใช้ความเหมาะสมของข้อมูลในการแสดงภาพทฤษฎี
- 5) แนวการวิจัยจะเน้นการเคลื่อนไหวจากทฤษฎีไปสู่ข้อมูล และจากข้อมูลไปสู่ทฤษฎี จากข้างบนลงสู่ข้างล่าง จากข้างล่างขึ้นสู่ข้างบน ข้อมูลเชิงประจักษ์ สอดคล้องจากข้อที่ 4
- 6) การวิจัยจะศึกษาพื้นที่หลายๆพื้นที่ กลุ่มคนหลายๆ กลุ่ม เพื่อให้รู้ความสัมพันธ์ทางวาทกรรม ระหว่างกลุ่มคนและพื้นที่ดังกล่าว นั่นคือเป็นแนวคิดแบบสังคมหลังสมัยใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องกาลเวลา พื้นที่และอัตลักษณ์ ซึ่งหมายความว่า แต่ละกลุ่มคน แต่ละพื้นที่ มีความเข้าใจไม่เหมือนกันในเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะให้ความหมายไม่เหมือนกัน ทำให้เห็นอัตลักษณ์ที่หลายหลายที่เราเห็นชุมชนและหมู่บ้านต่างๆ
- 7) การวิเคราะห์ เน้นมิติทางประวัติศาสตร์ มีมิติด้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปริภูมิต่างต่างๆ
- 8) เครื่องมือทางวิธีวิทยาที่ใช้ในการวิจัยนี้จะต้องสอดคล้องกับขั้นตอนของการวิจัย อย่างเป็นระบบ
- 9) ทฤษฎีสังคม ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญเราจะนำมาเป็นพื้นฐานในการวิจัย แต่ในขณะเดียวกันทฤษฎีสังคมใหญ่ ทฤษฎีมหภาคและทฤษฎีระดับกลางๆ ระดับจุลภาค ระดับชุมชน ก็จะต้องนำมาผสมผสานกันให้ถูกต้องเหมาะสมกับการวิจัย
- 10) วาทกรรมเชิงแนวคิดปรัชญา ต้องควาวาทกรรมเชิงภาคปฏิบัติ เพื่อหมู่บ้านมีการปฏิบัติการจริงในสังคมอย่างไรบ้าง ที่นำมาใช้กับเป้าหมายที่มีการเปลี่ยนแปลง และสร้างความพอเพียงทางเศรษฐกิจ (Wodak 2001 : 14)

การตีความทางวัฒนธรรม

Geertz (1993 : 89) กล่าวว่าไว้ว่าวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการส่งผ่านทางประวัติศาสตร์ที่รวมเข้าด้วยกันในรูปของสัญลักษณ์ และพัฒนาความรู้ ทักษะที่มีต่อชีวิต เช่น “ความหมาย (Meaning)” “สัญลักษณ์ (Symbol)” และ “กรอบแนวคิด (Conception)” ในรูปแบบของ “เครื่องหมาย (Sign) สัญลักษณ์ (Symbol) ความหมายหลัก (Denotation) ใจความสำคัญ (Signification) การสื่อสาร (Communication) เพื่อรับรู้ถึงข้อเท็จจริง

อนันท์ กาญจนพันธุ์ (2542 : 45) กล่าวว่าไว้ในมิติวัฒนธรรมการตีความเป็นมุมมองแบบองค์รวม คือการมองมาจากชาวบ้านให้เชื่อมโยง เป็นอุดมการณ์เกี่ยวข้องกับอำนาจ การจัดระเบียบสังคมเป็นของเขาเอง และมองการเคลื่อนไหวตลอดเวลา แต่ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงแบบไร้ทิศทาง วัฒนธรรมจึงมีการผลิตซ้ำหรือการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรม ซึ่งมองว่าวัฒนธรรมนั้นมีการปรับตัวเอง

เพราะฉะนั้นการให้ความหมายในการปรับตัวจากสิ่งที่มีอยู่เดิมเป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่นั้นคือการให้ความหมายว่าสัญลักษณ์เกิดจากการเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่เกี่ยวข้องตรง ในทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ ถูกนำมาใช้เพื่ออ้างถึงความหลากหลายในสิ่งต่างๆ จำนวนมาก จะเห็นว่าสัญลักษณ์ให้ความสำคัญในการตีความ เช่น เมฆดำเป็นสัญลักษณ์ที่มาก่อนการเกิดฝน และถูกนำมาใช้เพียงเพื่อเป็นเครื่องหมายเชิงประจักษ์ เช่น ธงสีแดง เป็นสัญลักษณ์แห่งภัยอันตราย ธงขาวหมายถึงการยอมแพ้ แต่สัญลักษณ์ในโคลงกลอนนั้น ไม่ได้หมายถึงสัญลักษณ์ในทางวิทยาศาสตร์ และทางตรรกะ สัญลักษณ์นั้นก็จะเรียกต่างกัน

รูปแบบของวัฒนธรรมที่เกิดจากการกระทำหรือการเปลี่ยนแปลง หรือเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ซึ่งแปลความหมายว่าเป็นสัญลักษณ์ และจากเรื่องที่เป็นนามธรรมจากประสบการณ์ที่ยอมรับได้ในเรื่องของรูปธรรม ทักษะ การตัดสินใจ ความปรารถนา และความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งการแทนสิ่งต่างๆ ด้วยสัญลักษณ์เหล่านี้ทุกสิ่งเกิดขึ้นภายในใจเกี่ยวกับการรับรู้ ความใคร่ ภาวะจิต ซึ่งการกระทำทางวัฒนธรรม การตีความ จะทำให้เกิดความเข้าใจในรูปของสัญลักษณ์ คือ ปราบกฎการณ์ทางสังคม

แบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนของสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกัน โดยทั่วไปอันดับแรกจะเป็นแหล่งข้อมูลที่มาจากภายนอก เช่น กลุ่มที่อยู่ภายนอกขอบเขตของสิ่งมีชีวิตคน ตัวอย่างเช่นในโลกความจริงของความเข้าใจพื้นฐานว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาได้แบบไหน มองหาอาชีพแยกประเภทแบบไหน และการละทิ้งถิ่นที่อยู่และการตายไว้แบบไหนโดย “แหล่งข้อมูล”

กล่าวได้ว่าแบบแผนทางวัฒนธรรม (Culture Patterns) เป็นการจัดการกับโปรแกรมดังกล่าวเพื่อสถาบันทางสังคมและกระบวนการทางจิตวิทยาซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

การตีความเป็นแบบแผนวัฒนธรรมถูกกำหนดเป็น “แบบจำลอง (Models)” เป็นกลุ่มของสัญลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในกลุ่มรูปธรรม กระบวนการ ทางกายภาพ สังคม หรือระบบจิตวิทยาโดยเป็นไปแบบคู่ขนาน เลียนแบบ หรือจำลองมันขึ้นมา คือ 1) การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสัญลักษณ์คู่ขนานไปกับระบบไว้สัญลักษณ์ที่ไม่ต้องการพิสูจน์ (Pre-established no Symbolic System) 2) การปรับเปลี่ยนระบบที่ไว้สัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ที่แสดงออกมาในแบบสัญลักษณ์ (Geertz 1993 : 93)

ในมุมมองทางจิตวิทยาและสังคม และแบบจำลองวัฒนธรรมไม่ได้กล่าวอ้างถึงในฐานะทางทฤษฎี แต่อ้างถึงในฐานะ หลักการ (Doctrines) ท่วงทำนอง (Melodies) และพิธีกรรม (Rites) แบบแผนวัฒนธรรมมีลักษณะภายในสองด้าน กล่าวคือ เป็นการกำหนดความหมายของกรอบแนวคิดที่มีต่อข้อเท็จจริงทางสังคมและจิตวิทยาถูกกำหนดให้ตัวมันเองมีผลต่อสิ่งหนึ่ง และกำหนดในสิ่งหนึ่งมีผลต่อตัวของมันเอง

ส่วนมุมมองมิติทางศาสนาจะเป็นการพูดถึงในแง่มุมมองหนึ่งในบรรดาหลากหลายแง่มุม แง่มุมคือการรับรู้ “มองเห็น” ซึ่ง มันอาจจะหมายถึง “การไม่รู้แจ้ง” การรับรู้และการเข้าใจหรือ “การฉกฉวย” เป็นหนทางเฉพาะของการมองชีวิต

เพราะฉะนั้นการตีความในเรื่องของศาสนาซึ่งเห็นปัญหาจากความทุกข์ไม่ใช่วิถีในการหลีกเลี่ยงทุกข์ที่ผิดธรรมชาติ แต่วิถีที่จะเกิดทุกข์ วิธีที่จะทำให้เกิดความเจ็บปวดทรมานร่างกาย การสูญเสียตัวตน การพ่ายแพ้ต่อถ้อยคำ หรือการเพ่งพินิจที่ไร้การช่วยเหลือจากผู้อื่น Weber เรียกว่าปัญหาแห่งความหมายเป็นเรื่องที่พิสูจน์ให้เห็นถึงความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในท้ายที่สุดของประสบการณ์ ท้ายที่สุดเป็นการพิสูจน์ในด้านอารมณ์ให้เห็นถึงความทุกข์ ฉะนั้นศาสนาในอีกด้านของอำนาจของแหล่งสัญลักษณ์เพื่อกำหนดแนวคิดเชิงวิเคราะห์ในกรอบความเป็นจริง ในอีกด้านนั้นเป็นอำนาจเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความอ่อนไหวความหลงใหล ความใคร่ สัญลักษณ์ศาสนายังให้ความถูกต้องต่อความรู้สึกนิยามอารมณ์สนุก ครุร้าย (Geertz 1993 : 104)

ลักษณะของความสัมพันธ์ทางศาสนามักจะตีความในการพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นแบบปฏิบัติเองหรือประเพณีนิยม เกี่ยวข้องกับการหลอมรวมเอาพื้นที่ทางสังคมและแง่มุมของโลกเข้าไว้ด้วยกัน ต้องใช้ความละเอียดเกี่ยวข้องกับสาธารณะ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเห็นแจ้งด้วยตาและปัญญา เราเรียกว่า

พิธีกรรมที่เต็มรูปแบบ แต่ยังคงเอาพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิต ซึ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับการบรวงสรวงสักการะเพื่อยอมรับต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ้างสิ่ง แต่เราจะไม่บูชาอำนาจ เราเพียงยอมรับอำนาจต่อการกำหนดการบูชา(Geertz 1993 : 110)

ส่วนการตีความเชิงประวัติศาสตร์ (Mottier 2005 : 1) กล่าวไว้ว่ากรอบแนวคิดเห็นแบบดั้งเดิม ของลัทธิปฏิฐานนิยม (Positivism) ซึ่งยอมรับสังคมโลกในฐานะที่เป็นกระบวนการรวบรวมความจริงจากภายนอกและพยายามตัดทิ้งความอคติและอัตวิสัยต่างๆ การตีความจากสิ่งในอดีต เป็นการฟื้นฟูอัตวิสัย และวิเคราะห์การเก็บข้อมูลโดยเป็นการสร้างความหมาย ทั้งสองด้านที่สัมพันธ์กัน ซึ่งผู้วิจัยจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับ “ทวิศาสตร์แห่งการตีความ (Double Hermeneutics)” การเข้าสู่ถนนการตีความนั้นมีความหมายโดยนัย ที่หมายถึงการตีความจากประวัติศาสตร์ ความทรงจำ และข้อมูลที่เก็บรักษาไว้กับแนวคิดปฏิสัมพันธ์ และลักษณะแวดล้อมของการเก็บข้อมูล

กล่าวโดยสรุปการตีความมักจะตีความตามรูปแบบของประวัติศาสตร์และพิธีกรรม แต่ต้องตีความแบบองค์รวมเพื่อเชื่อมโยงอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา เพื่อให้มองเห็นวัฒนธรรมที่มีการผลิตซ้ำหรือการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรมกับความซับซ้อนในการทำมาหากินของชาวบ้าน กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นอุดมการณ์ที่สืบเนื่องจากวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง

การตีความทางอัตลักษณ์

กล่าวกันว่ากระบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์อำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมมีความกลมกลืนความขัดแย้ง เปลี่ยนแปลงและการผลิตซ้ำ ความเป็นชุมชนจึงเป็นเรื่องของการพึ่งตนเองเท่ากับการพึ่งพา และเรื่องของความขัดแย้งและการปรับตัว ความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมบุพกาลหรือสังคมอดีตนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความสัมพันธ์ในการผลิต วัฒนธรรม ประเพณี สังคม และการเมือง ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ เพราะฉะนั้นคำว่า “อัตลักษณ์” ได้ถูกเปลี่ยนไปเมื่อมีการปะทะระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ฉะนั้นคำว่า “อัตลักษณ์” นั้นมีความสัมพันธ์ในทางสังคมชุมชนเป็นส่วนใหญ่ จึงให้ความหมายของอัตลักษณ์ดังนี้

Keyes (1981 : 43) ให้ความหมายของอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ว่าเป็นปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม ไม่ได้กำหนดให้กลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน ซึ่งจุดกำเนิดทางประวัติศาสตร์เป็นมาของบุคคล สามารถถ่ายทอดออกมาทางการแสดงออกทางวัฒนธรรม เช่น ดำเนิน ความเชื่อทาง

ศาสนา พิธีกรรม ประวัติศาสตร์พื้นบ้าน ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้เป็นกลุ่มสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ถือว่าเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องมือที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เรื่องของการแสดงออกถึงความสำนึกของตน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น เป็นความรู้สึกร่วมของกลุ่มวัฒนธรรมร่วม หรือปัจเจกที่มีอิทธิพล หรือการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่ม การสร้างอัตลักษณ์จึงถูกสร้างมาจากวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง วัฒนธรรมก็กลายเป็นอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมของกลุ่มคน ซึ่งวัฒนธรรมนั้นได้ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์เช่นกัน

กล่าว อัตลักษณ์ ตามแนวคิดของ Goffman (1963 : 118) ให้ความหมายในการจำแนกความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม โดยอัตลักษณ์ของปัจเจกประกอบด้วยสองส่วน นิยามว่าความคิด ความรู้สึกที่เป็นปัจเจกที่มีต่อตัวเอง (Ego Identity) ส่วนที่เป็นภาพในสายตาคนอื่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเรียกว่า (Personal Identity) ส่วน (Social Identity) ของบุคคลคือ สถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนา ที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมคาดหวังและเรียกร้องปัจเจกจะวางตัว นั่นก็คือเป็นจุดที่อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ปัจเจกที่ทับซ้อนกันอยู่ ซึ่งมีความสัมพันธ์นั้นนำมาสร้างอัตลักษณ์

ในการสร้างอัตลักษณ์มีความสัมพันธ์กับอำนาจ ซึ่งไม่ใช่อำนาจแบบใช้กำลังบังคับแต่เป็นกระบวนการครอบงำที่แยกออกจากตัวดั้งเดิม เป็นตัวชนิดใหม่เช่นเดียวกับอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้ถูกสร้างขึ้นจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่มีความหลากหลายของคนในชาติ ด้วยการหยิบยกวัฒนธรรมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมาเป็นวัฒนธรรมหลัก และใช้เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ความเป็นไทย เพราะฉะนั้นการทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์จึงช่วยให้มองเห็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่อยู่เบื้องหลังที่มองไม่เห็นปรากฏการณ์ทางสังคม

กล่าวได้ว่ายุคโลกาภิวัตน์การก่อเกิดของอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์ของความทันสมัยที่เรียกว่าอัตลักษณ์บริโภคนิยม เป็นอัตลักษณ์ทุนนิยมจะพยายามครอบงำสังคม โลกให้มีลักษณะเดียวกัน มีอัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกัน การหลอมละลายอัตลักษณ์ดั้งเดิมของผู้คนลงด้วยกระบวนการโลกาภิวัตน์ ในขณะที่เดียวกันสังคมโลกมีความแตกต่างกันจากความเจริญก้าวหน้าของลัทธิการปกครองแบบประชาธิปไตย ก่อให้เกิดการยอมรับในสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์มากขึ้น ทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายมากขึ้นซึ่งเรียกว่าสังคมพหุวัฒนธรรม แต่พลังโลกาภิวัตน์นั้นก่อกระแสต่อต้านมีหลายลักษณะ ถึงแม้ว่าจะเกิดการหลอมละลาย อัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างหลากหลายให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ขึ้น แต่ก็ยังผูกโยงกับระบบคุณค่าหรือความเป็นชุมชนแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งเป็น

การนำไปสู่การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ซึ่งมีลักษณะเป็น “กระบวนการ” มากกว่านิยามคำว่าตัวตนหรือการใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อ

แต่ในทางอัตลักษณ์ในทางมานุษยวิทยากลับมองว่าเป็นคนในสังคมหนึ่งจะต้องเป็นผลมาจากการเลี้ยงดูเด็กในวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งมีความอบอุ่นใกล้ชิดหรือระหว่างความห่างเหินระหว่างพ่อแม่ รูปแบบแผนเหล่านี้ก่อให้เกิดแบบแผนพฤติกรรมบางอย่างจะสะท้อนออกมาให้เห็นสถาบันสังคม เช่น พิธีกรรม ศาสนา นิทาน จารีต

ส่วนอุดมการณ์เป็นความเชื่อมั่นที่ทำให้บุคคล ปึงเจกบุคคล สังคม ที่มีความยึดมั่นในอัตลักษณ์นั้นจะมีโครงสร้างทางสังคมที่เป็นระเบียบและปฏิบัติซึ่งมีวัฒนธรรม อานาจ เป็นเครื่องมือ Weber (1964 : 253-266, อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเกสัช 2540 : 34) กล่าวว่าอัตลักษณ์เป็นการศึกษาพัฒนาการทางสังคมของกลุ่มคนที่เกาะเกี่ยวกันบนอุดมการณ์ทางศาสนา อันเป็นการพยายามชี้ให้เห็นการกำหนดซึ่งกันและกันของแบบแผนบุคลิกภาพของปัจเจกและโครงสร้างทางสังคม เพราะฉะนั้นลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมที่ถูกเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มชนต่างๆ มีทั้งเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ เช่น เครื่องแต่งกาย บ้านเรือน วิถีดำรงชีวิต และลักษณะเชิงคุณค่าได้แก่ ความเป็นมาตรฐานทางศีลธรรม คุณงามความดี เป็นการตัดสินใจจากการกระทำหรือการแสดงออก (Barth 1998 : 431)

Barker (1993 : 287) กล่าวว่าไว้ว่าอัตลักษณ์ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ติดตัวมากับธรรมชาติ แต่หากเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (Socially Construction) และอัตลักษณ์นี้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือเกิดจากการสังสมผลผลิตของวาทกรรม (Product of Discourse)

กล่าวโดยสรุปอัตลักษณ์ในทางสังคมวิทยาส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับ โครงสร้างทางสังคม ชุมชนซึ่งการสร้างลักษณะร่วมผ่านบทบาททางศาสนา พิธีกรรม จึงทำให้เกิดลักษณะของกลุ่มอัตลักษณ์หรือเป็นการจัดระเบียบทางสังคม แต่เรื่องของวาทกรรมจะเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรมมีส่วนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการใช้เทคนิคของความรู้ การสร้างความรู้จึงเป็นการสร้างตัวตนขึ้นมาใหม่ด้วยการสลายตัวตนดั้งเดิม ในการครอบงำของอำนาจนั้นคือการสร้างอัตลักษณ์ ส่วนอัตลักษณ์ทางมานุษยวิทยานับมองเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ที่สะท้อนออกมาในศาสนา พิธีกรรม จารีต ประเพณี

การตีความเชิงอัตลักษณ์นั้นจะต้องพิจารณาในแนวทางใดเพราะมีแนวทางการตีความในทางจิตวิทยาว่าด้วยพื้นฐานทางกายภาพที่ก่อรูปกลายเป็นลักษณะนิสัย ทางสังคมว่าด้วย โครงสร้างชุมชนซึ่งการสร้างลักษณะร่วมผ่านบทบาททางศาสนา พิธีกรรมทางชาติพันธุ์ว่าด้วย การแสดงออกถึงความสำนึกของตน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น เป็นความรู้สึกร่วมของกลุ่มวัฒนธรรมร่วม หรือปัจเจกที่มีอิทธิพล หรือการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่ม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ประจักษ์ นาหนองคูม (2543 : 57) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ของโรงเรียนแกนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เป็นงานวิจัยในโรงเรียนพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญกับโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ติดตามการทำงานอย่างสม่ำเสมอ นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหา วิธีการ แต่ปัญหาด้านชุมชน ผู้ปกครองยังไม่เห็นความสำคัญของโครงการ จะให้นำหนักไปด้านการเรียนรู้ด้านวิชาการมากกว่าจะทำด้านการเกษตร ด้านงบประมาณ พบว่าโรงเรียนขยายโอกาส ไม่เก็บค่าเล่าเรียน โครงการต่างๆ ด้านบริการจัดการ ทุกโรงเรียนมีความพร้อมในด้านบริเวณ สถานที่ มีแหล่งน้ำ สามารถเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสตลาด การจัดการเรียนการสอนมีหลายวิธี แต่มีปัญหาเรื่องการตลาดเพราะอยู่ห่างไกลชุมชนเมือง ด้านทรัพยากร วัตถุดิบในการผลิต ไม่มีเครื่องมือเช่น เครื่องสูบน้ำที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการผันน้ำในการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ ด้านจัดกระบวนการเรียนรู้ มีการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนมีความพึงประสงค์ด้านการรู้จักพึ่งตนเอง ชยัน อดทน มีความสามัคคีในการทำงาน

อวยชัย สังเสนา (2544 : 100) ได้ศึกษาเรื่อง วาทกรรมการสื่อความหมายของนิวัตติ กองเพียร นู๊ดคอตมันน์ในหนังสือรายวันและนิตยสารรายสัปดาห์ “มติชน” ได้อธิบายว่าการสร้างวาทกรรมของนิวัตติ กองเพียร ได้สะท้อนถึงวาทกรรมในมุมมองของการจัดแสง สี ส่วนเว้าส่วนโค้งของสตรี ที่เป็นลักษณะของภาษา ผ่านหนังสือหรือวิพากษ์วาทกรรมผ่านนิตยสาร ผลิตวาทกรรมในเรื่องของภาพนู้ด สรีระของผู้หญิงได้อย่างชอบธรรม ได้เสนอวาทกรรมในบริบทวัฒนธรรมซึ่งบางอย่างในสังคมไทยที่มีการปิดบังเรื่องเพศ ในสังคมที่มีความขัดแย้งในเรื่องการต่อต้านภาพนู้ด จากฝ่ายที่เห็นด้วยพบว่าเป็นการสะท้อนถึงภาพลามกอนาจาร การกระตุ้นทางเพศ ส่วนฝ่ายที่เห็นด้วยถือว่าเป็นงานศิลปะ การสื่อความหมายจะให้ความตรงไปตรงมา ในด้านศิลปะจะให้ความหมายเกี่ยวกับเรือนร่างสตรี โดยใช้ถ้อยคำที่ชัดเจน อ่านแล้วทำความเข้าใจได้ทันที งานที่เกี่ยวข้องในคอตมันน์เป็นลักษณะสื่อความหมายในเรื่องเพศเป็นเรื่องของศิลปะ ความสวยงาม ทำให้เรื่องเพศเป็นเรื่องของสาธารณะมากขึ้น ในความหมายของผู้ชายมีอำนาจมีสิทธิทางเพศมากกว่า กำหนดควบคุมจัดการทางเพศในเรือนร่างของสตรี

เสกสรรค์ สามสี (2545 : 84) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

ทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าสภาพแวดล้อมพื้นที่โครงการ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มติดกับทุ่งนา ป่าไม้ สภาพภูมิอากาศทั่วไปมักจะร้อน ปริมาณน้ำฝนมีความใกล้เคียงกัน โรงเรียนส่วนใหญ่จะเน้นการจัดสรรพื้นที่และแหล่งน้ำตามหลักของทฤษฎีใหม่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่วนใหญ่ช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน พื้นที่ส่วนใหญ่มีขนาดเหมาะสม ยกเว้นในบางพื้นที่มีข้อจำกัด แต่ก็สามารถดำเนินตามโครงการได้ ปัจจัยเบื้องต้นของโครงการพื้นที่ทำการเกษตร ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นทรายซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์น้อย พื้นที่เป็นดินปนทราย บางแห่งขาคดเคลน งบประมาณได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนและจากหน่วยงานอื่น แรงงานมาจากครูและนักเรียน ปัจจัยเบื้องต้นมีความพอเพียงหรือความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง กระบวนการดำเนินโครงการ พบว่ากิจกรรมของโครงการ ได้แก่ การปลูกพืชยืนต้น พืชล้มลุก การปลูกข้าว เลี้ยงปลา ขั้นตอนการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง การประเมินผลผลิตของโครงการพบว่าพฤติกรรมทั่วไปของครูและนักเรียน มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม มีความสุข และความกระตือรือร้นในการทำงาน มีการบูรณาการวิชาการ มีความแตกต่างจากการทำการเกษตร โดยการเน้นการจัดสรรพื้นที่ผลิตเพื่อบริโภคการรักษาสิ่งแวดล้อมแบบพออยู่พอกินพึ่งตนเองได้

พนารัช ปรีดากรณ์ (2545 : 154) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน ศึกษาพบว่าความพอเพียงที่มีความสัมพันธ์ในอาชีพ พบว่าการที่ชาวบ้านมารวมตัวกันและเกาะเกี่ยวเป็นเศรษฐกิจชุมชนผู้เลี้ยงปลาได้ เริ่มต้นจากการสร้างอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนผลผลิตของเศรษฐกิจชุมชนมาก่อน เพราะตระหนักในการแลกเปลี่ยนเป็นกลไกสำคัญต่อการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนในทางที่เกิดอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนผลผลิตเป็นจุดมุ่งหมายที่ชาวบ้านในเศรษฐกิจชุมชนผู้เลี้ยงปลาแห่งนี้มารวมตัวกัน ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ดำเนินกันไปอย่างต่อเนื่อง เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนมิได้ถูกระงับอยู่ภายในขอบเขตของพื้นที่การปกครองเท่านั้น ชาวบ้านที่ร่วมอาชีพเดียวกัน มีพันธะผูกพันร่วมกันในการแสวงหาทางออกจากการเสียเปรียบในการแลกเปลี่ยนผลผลิตของตน โดยการดำเนินการผ่านองค์กรเศรษฐกิจชุมชนที่มีความอิสระ และการรวมตัวกันเองเกิดด้วยความสมัครใจ เกิดจากความสัมพันธ์ในแนวราบของชาวบ้านกลุ่มอาชีพเดียวกัน

มณีนัย ทองอยู่ (2546 : 267) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสาน: กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง กล่าวไว้ว่าเป็นแหล่งคุณค่าของทุนทรัพยากรน้ำและที่ดินที่เป็นทุนทางสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชาวนาอีสาน ซึ่งเป็นการปรับตัวต่อระบบการผลิตและผลกระทบต่อ การสร้างเขื่อนผันน้ำขึ้นเพื่อการชลประทาน ทำให้ดอนลุ่มน้ำกลายเป็นชลประทานขนาดใหญ่สุด

ของภาคอีสาน ซึ่งสามารถแยกออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำผลกระทบจากเขื่อนน้อยมาก ส่วนที่สอง ได้รับผลกระทบโดยตรงชานาต้องอพยพย้ายถิ่น ส่วนที่สามบริเวณใต้เขื่อน ซึ่งได้รับผลประโยชน์ทำให้หมู่บ้านมีโครงสร้างการพัฒนามีชลประทานส่งน้ำตลอดปี ส่งผลให้เกิดการผลิตเกษตรสมัยใหม่ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชานา ปรากฏว่าฟาร์มครัวเรือนรายย่อย ดำรงอยู่ได้อย่างแพร่หลายในขณะที่เดียวกันเมื่อเปรียบเทียบกับชานาในภาคกลางกลับไร่ที่คืนทำกินมากกว่า ภาคอีสาน การโยกย้ายแรงงานจากท้องถิ่นไปทำงานต่างถิ่น ส่งผลให้ครัวเรือนดำรงอยู่ได้ แต่มองระดับจุลภาคกลับเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตชานา ระบบความเชื่อ สถาบันสังคม ให้ชุมชนหมู่บ้าน ดำรงอยู่ได้ ภายใต้การบูรณาการแบบทุนนิยม ที่แตกต่างไปจากเศรษฐกิจพอเพียงของชานาของแม่น้ำพอง ยังเป็นเศรษฐกิจที่เลี้ยงตนเองได้ เมื่อมีการสร้างเขื่อนแล้วมีการค้าขายน้อยมากเพราะว่าการคมนาคมขนส่งลำบาก ครอบครัวแรงงานนั้นการแลกเปลี่ยนวิถีนั้นยังคงรักษาไว้ ที่ดินยังมีเหลือและคนหนุ่มสาว ก็สามารถถางป่าเพื่อหาไร่เนาเพิ่มเติมได้ ดังนั้นแรงงานครอบครัวมิใช่ที่ดิน จึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่าง ในฐานะของชุมชน ชานาจึงหาทางมองหารายได้นอกภาคเกษตร แม้ว่าชานาจะมีการปรับตัวที่แตกต่างกัน ออกไปนั้นแต่ปรากฏว่าครอบครัวชานาอีสานมีเป้าหมายร่วมกันคือการสนองต่อความจำเป็นในการดำรงชีพของสมาชิกดังนี้ 1) การแตกกิจกรรมทางเศรษฐกิจครอบครัวจากการทำไร่เนาไปสู่การทำงานภาคเกษตรกร 2) ยังดำรงการปลูกข้าวเพื่อบริโภค โดยพึ่งพิงเงินทุนจากภายนอก 3) รักษาที่ดินเพื่อทำการเกษตร 4) รักษาแรงงานจากครัวเรือนในการจัดสรรแรงงานให้แก่สมาชิกครัวเรือน จะเห็นว่าความพอเพียงจากการพึ่งตนเอง การดำรงอยู่จากการยึดถืออาชีพเกษตร และการปรับตัวและวิถีชีวิต หลังจากผลกระทบระบบเศรษฐกิจครัวเรือน

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์ และอื่นๆ (2546 : 6) ได้ศึกษาเรื่อง โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน กล่าวไว้ว่าการเข้ามาของความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้เกิดการกระตุ้นการบริโภคของชุมชน และการส่งเสริมอาชีพโดยภาครัฐ ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพและระบบเศรษฐกิจชุมชนนำไปสู่ระบบการค้า ในเรื่องระบบการผลิต การบริโภค การบริการและการออม ทำให้ชุมชนเกิดเป็นหนี้สิน และทำให้ระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาททดแทนทุนทางสังคมบนพื้นฐานความเอื้ออาทร การช่วยเหลือกัน ลดการพึ่งพาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดความอ่อนแอในชุมชน ผลจากการปฏิบัติ คือ ปัญหาจากการผลิตผลตกต่ำ จากภัยแล้ง ปัญหาหนี้สิน และชาวบ้านรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นก็ตั้งกลุ่มช่วยกันแก้ไขปัญหา โดยการฟื้นฟูชีวิตแนวใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน ซึ่งแก้ไขได้ดังเช่น โครงการการทอผ้า ซึ่งเป็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแนวคิดทฤษฎี หลักการทุนทางสังคมที่พบในประเทศไทยมีลักษณะขององค์รวม การสร้างพลังเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ พลังความเข้มแข็งกลับนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในเชิงเศรษฐกิจ ในเรื่องความยากจน รายได้ อาชีพ และ

ปัจจัยภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนด้วยการทำค่อยเป็นค่อยไป โดยมีชุมชนเป็นแกนนำทำให้เกิดทุนทางสังคม แต่ในทางกลับกันปัจจัยภายนอกที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทางวัตถุ เน้นรายได้ เน้นการบริโภคเกินความจำเป็นนั้นเป็นสาเหตุทำให้เกิดการล่มสลายของทุนทางสังคม

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2546 : 105) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองระดับหมู่บ้าน ได้พัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการพึ่งตนเอง ด้านเทคโนโลยีความสมดุลทางเทคโนโลยี ของจำนวนหมู่บ้าน หมู่บ้านใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งให้เห็นว่าการพัฒนาเกษตรแผนใหม่มักต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความสามารถทางเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมกับสมัยใหม่ผสมผสานกัน การสร้างเครือข่ายเทคโนโลยีไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านแทบไม่มี จะใช้เครื่องมือสมัยใหม่ที่หลากหลายรูปแบบ ด้านเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพ ความสมดุลทางเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านไม่มีความหลากหลายในอาชีพ เน้นการเกษตรเป็นหลัก การทำนา ทำสวน ทำไร่ พึ่งพาการผลิตและการบริโภคจากภายนอก ประชาชนประกอบอาชีพมีรายได้มากกว่ารายจ่ายแต่การใช้ต้นทุนการผลิตมีราคาสูง ส่งผลให้รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย การนำผลผลิตไปขายนอกหมู่บ้านอยู่ในระดับต่ำ การกู้ยืมจากสถาบันอื่น ที่ไม่ใช่การออมของสมาชิก การสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจ การรวมตัว การบริโภคในการสร้างเครือข่ายร่วมกันผลิต เกิดจากการพัฒนาจากเศรษฐกิจยังชีพไปเป็นเศรษฐกิจพาณิชย์ ระบบนายทุนและพ่อค้าคนกลางเข้าไปมีบทบาทมาก ทางด้านทรัพยากรการหาความสมดุลทางด้านทรัพยากร อัตราการใช้ทรัพยากรมีสูงในขณะเดียวกันอัตราการเพิ่มของประชากรมีส่วนในหมู่บ้าน การเร่งรัดพัฒนาและความจำเป็นที่ต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ความสามารถทางทรัพยากรระดับผู้นำ ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการรักษาดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์โดยการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี และขาดการดูแลรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติ การสร้างเครือข่ายทางทรัพยากร มีอิสระขาดจากกัน ทางด้านจิตใจ ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนหาเงิน ทำให้ระบบเครือข่ายที่มีความเอื้อประโยชน์ต่อกันและความใกล้ชิดกันหายไป ทางด้านสังคมวัฒนธรรม ความสมดุลทางด้านวัฒนธรรมชี้ให้เห็นว่าชุมชนยังมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดปี เช่น การทำบุญ บวชนาค ความสามารถทางสังคมวัฒนธรรม การรวมกลุ่มน้อยลง เกิดจากแรงผลักดันทางเศรษฐกิจเพราะคนส่วนใหญ่ทำงานแข่งกับเวลา การสร้างเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม ตัวชี้วัดนี้สร้างขึ้นเพื่อประเมินศักยภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน

อรสุดา เจริญธิด (2546 : 113) ได้ศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ได้กล่าวถึงการดำรงอยู่และการปรับตัวของชุมชนในหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกว่ามีคุณลักษณะตามนิยามและขอบเขตของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

สี่ประการคือ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการจัดสรรการผลิต ซึ่งได้ยกประเด็นอำนาจที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดสรร “สิ่งที่มีคุณค่าในสังคม” ให้บุคคลต่างๆ และอธิบายอิทธิพลของความทันสมัยในวาทกรรม อันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากอำนาจภายนอกหรือส่วนกลางที่ส่งผ่านเข้ามาในสังคมชนบท การดำรงอยู่ของชุมชนด้วยหลักการแห่งความพอเพียง พอประมาณ

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (2547 : 143-145) ได้ศึกษาเรื่อง วาทกรรมทุนทางสังคม : กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ. 2540-2546) เห็นว่าการวิพากษ์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งถูกนำมาใช้ที่แตกต่างกันเนื่องจากความคิดที่แตกต่างกัน “ความสัมพันธ์ทางสังคม” ในรูปแบบต่างๆ กันทำให้เกิดการร่วมมือของคนในสังคมมีความหมายในระดับปัจเจกชนและกลุ่ม การนำทุนทางสังคมมาใช้ในสังคมไทยมีพลวัตของความยากจนเปลี่ยนเป็น “การเป็นทุนของสังคม” ซึ่งทำให้เกิดเอาแนวคิดอื่นๆ เข้ามา เช่น ทุนทางวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคม โดยเห็นว่าการพัฒนาทุนทางสังคมจะนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้น จากแนวคิดทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นแนวคิดเชิงบูรณาการ ผสมผสานระหว่างความคิดเชิงเศรษฐศาสตร์กับสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ที่นำมาได้ตอบกับการพัฒนากระแสหลักตามระบบทุนนิยม โดยเน้นว่าทุนที่มีใช้ปัจจัยในการผลิตตามแนวเศรษฐศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่มีทุนรูปแบบอื่นด้วย ทุนทางสังคมในแนวคิดของนักวิชาการและปฏิบัติในงานพัฒนารวมกับภูมิปัญญาความรู้ในสังคมไทย ในระดับนี้จะมีการช่วงชิงความหมายกับภาครัฐ แต่ทุนทางสังคมกับรากหญ้าจะเน้นการพัฒนาตนเอง และการต่อรองเข้าไปพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ รวมถึงการสร้างทุนทางสังคมใหม่

นฤมล นิราทร (2548 : 27) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเศรษฐกิจนอกระบบในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวไว้ว่าในระบบเศรษฐกิจชุมชนมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา มองที่ความเป็นพลวัตไม่ได้หยุดนิ่งของเมือง ระบบเศรษฐกิจภายในเมือง มีความเชื่อมโยงในมิติ ความเหมือนและความแตกต่าง ระบบเศรษฐกิจที่สนับสนุนกันในทางตรงและทางอ้อมเป็นโซ่ห่วงการผลิตในระบบทุนนิยม ส่วนหนึ่งเป็นการสนับสนุนผู้ประกอบการอาชีพ อาจกล่าวได้ว่า ได้มีการผลิตซ้ำ ระบบทุนนิยมได้สร้างความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจโดยรวม ที่ยังเป็นท้องถิ่น (Localization) ที่สอดคล้องกับระบบสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนด้านความเหมือน คือการบริโภคที่ปรากฏเป็นแนวทางเดียวกันและเป็นการบริโภคที่สนับสนุนทุนนิยม

จิตรกร โพธิ์งาม (2549 : 147) ได้ศึกษาเรื่องวาทกรรมเขื่อนปากมูลชี้ให้เห็นว่ากลุ่มที่เสียผลประโยชน์ลุกขึ้นมาต่อต้าน ฝ่ายเสียผลประโยชน์คือชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณเหนือเขื่อน ซึ่งมอง

มิติเชิงประวัติศาสตร์แล้วจะเห็นว่าแม่น้ำมูลเป็นอารยธรรมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความสัมพันธ์ของผู้คนทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมอันยาวนาน ต่อมามีการสร้างเขื่อนเกิดขึ้นทำให้เกิดความขัดแย้งในภาครัฐและประชาชน มีการตอบโต้กันทางวาทกรรมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งทำมาหากิน ขาดแคลน เกิดการสูญเสียที่ดินทำกิน ทำให้เกิดการปรับตัวคือพวกปรับตัวในพื้นที่ที่มีการขัดแย้งสูง ได้แก่ พวกที่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำมูล พวกขัดแย้งปานกลางคือ พวกที่อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำมูล แสวงหาอาชีพที่สามารถอยู่รอดได้ พวกขัดแย้งต่ำ คือ พวกทำยเขื่อน ไม่กระทบมาก เพราะสามารถจับปลาในแม่น้ำโขงได้ ได้สร้างวาทกรรมในเชิงยุทธศาสตร์ในการต่อสู้ของประชาชน ได้ปรับเปลี่ยนการปฏิบัติ และวิถีคิดของชาวบ้าน ในยุคแรกคือเป็นการต่อสู้ของ “คนใน” ในฐานะที่เป็นประชาชนผู้เสียผลประโยชน์คือไม่สร้างเขื่อน และเป็นการต่อสู้ในฐานะ “คนนอก” และสร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแกนนำเพื่อเรียกร้องสิทธิเงินค่าชดเชยที่เสียผลประโยชน์ในการสูญเสีย

พัชรีย์ แท่งทอง (2549 : 91) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแผนการเรียนรู้โดยใช้ทักษะกระบวนการคิด เรื่อง สมดุลเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าเป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการในการทำงาน ได้ใช้กระบวนการความคิดวางแผนการสร้างทางเลือก ลงมือทำงานเองและประเมินผลการทำงานเพื่อปรับปรุงงาน ค่าดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้โดยใช้ทักษะกระบวนการคิดพัฒนาขึ้นมีค่าเท่ากับ 0.7690 หมายความว่า หลังการเรียนแผนการเรียนรู้โดยใช้ทักษะกระบวนการคิดช่วยให้ผู้เรียนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 76.90 นักเรียนได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นขั้นตอน และเป็นการกระตุ้นประสบการณ์เดิม ผู้เรียนมีความรู้ใหม่ๆ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิด เรื่องสมดุลเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ทำให้ผู้เรียนสามารถถอดองค์ความรู้ด้วยตนเองและสามารถนำไปประยุกต์ให้ได้ ความพึงพอใจของนักเรียนมีผลต่อการเรียนรู้ พบว่าเมื่อพิจารณาทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

สุนันท์ ดีพลางม (2549 : 86) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า ในด้านบริบทของโครงการสภาพแวดล้อมภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม เน้นการจัดสรรตามหลักของทฤษฎีใหม่ พื้นที่ในการทำการเกษตรมีขนาดเหมาะสมประมาณ 1-3 ไร่ จากการประเมินผู้บริหารโรงเรียน ด้านบริบทมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก สำหรับผู้บริหารมีความคิดเห็นว่า

ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูในโรงเรียนนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงตากหลักทฤษฎีใหม่ ด้านปัจจัยเบื้องต้นพบว่าสภาพพื้นที่ทำการเกษตร ลักษณะพื้นดินร่วนปนทรายมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ยังขาดแคลนงบประมาณ ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการ ด้านกระบวนการประเมินทรัพยากรเป็นการปลูกพืชยืนต้น พืชผักสวนครัว พืชสมุนไพรและพืชล้มลุกอื่นๆ จากการประเมินของผู้บริหารพบว่า ผู้บริหารได้รับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีความเห็นอยู่ในระดับมาก การประเมินของนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความรู้สึกต่อโครงการอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีความรู้เรื่องทฤษฎีใหม่ในระดับมาก ในด้านการผลิต พบว่าพฤติกรรมโดยทั่วไปของครูและนักเรียน มีความสนใจ เข้าร่วมโครงการทำกิจกรรมมีความสุขและกระตือรือร้น

กัญญา มานะกุล (2550 : 115) ได้ศึกษาเรื่อง พัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านจอมจันทร์ หมู่ที่ 2 ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการนำหลักการในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ดังนี้การสัมภาษณ์ก่อนเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ โดยมีค่าร้อยละอยู่ระหว่าง 70-85 หลังเรียน กลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักการในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าร้อยละอยู่ระหว่าง 85-100.2 การสังเกตก่อนเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มักใช้เวลาหมดไปกับการดื่มสุรา ทั้งชายและหญิง ทำให้ไม่มีเวลาอยู่กับครอบครัว หลังเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความเข้าใจในเรื่องการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มากขึ้น โดยเริ่มจากการไม่เป็นหนี้ มีการอนุรักษ์ป่าไม้ มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินและที่เหลื่อขาย มีการทำบัญชีครัวเรือน และมีความรักในแผ่นดินไทยและเทิดทูนพระมหากษัตริย์มากขึ้น

ประภาพร สุปัญญา (2550 : 64) ได้ศึกษาความคิดเห็นต่อการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงของแกนนำหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดขอนแก่น พบว่า แกนนำหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านหลังจากที่ได้อบรม มีการนำเอาไปปฏิบัติ พร้อมชักจูงคนในครอบครัวที่ไม่ได้รับการอบรมมาปฏิบัติร่วมกัน พบว่า สามารถดำรงชีวิตอยู่ไม่เดือดร้อน ไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำเนินชีวิตไปทางสายกลาง มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณ ตามฐานะ และอัตภาพ ยึดหลักการพึ่งตนเอง ดำเนินชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางความวุ่นวายของสังคมที่มีการแข่งขันที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว และถ้ายึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงก็จะทำให้ชีวิตพบกับความสุขได้ แต่มีเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากแกนนำหมู่บ้านมีอายุมาก

ประภาพร สุปัญญา (2550 : 72) ได้ศึกษาเรื่องการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงของแกนนำหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดขอนแก่น พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชนมีปฏิบัติมากกว่าเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัว ในด้านบ้านเรือนน่าอยู่ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยการใช้ที่ดินทำการเกษตรอย่างคุ้มค่า รักษาสิ่งแวดล้อมเครื่องใช้ ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอควร พออยู่พอกิน ด้านลดละเลิกอบายมุข มีการปฏิบัติในระดับมาก ด้านการออมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน ด้านการเกษตรยั่งยืน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ออมสามส่วนในหนึ่งส่วน ในระดับชุมชนมีการปฏิบัติในระดับมาก ในด้านการยกย่อง เชิดชูคนดี มีคุณธรรม อยู่ในระดับมากคือยกย่องเชิดชูผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างพอเพียงของชุมชน ด้านการรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่นการรักษาความสะอาด การกำจัดขยะมูลฝอย ด้านแผนชุมชน การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่น การต่อต้านยาเสพติด การเสริมสร้างสุขภาพ ด้านชุมชนเรียนรู้การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านวิสาหกิจชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่น การพึ่งตนเองและชุมชนเข้าร่วมการเรียนรู้

นันทิยา ดอกประโคน (2551 : 93) ได้ศึกษาเรื่องเศรษฐกิจหมู่บ้านแบบพอเพียง กรณีศึกษา : การประยุกต์ใช้กับหมู่บ้านของอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับหมู่บ้าน จากกลุ่มตัวอย่าง 370 ครัวเรือน เป็นกลุ่มตัวอย่างสามารถรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้มากที่สุด จากโทรทัศน์ มีความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เข้าใจเรื่องคุณธรรมระดับปานกลาง เข้าใจในเรื่องมีภูมิคุ้มกันอยู่ในระดับปานกลางและเข้าใจในเรื่องความรู้ในระดับน้อย ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องความพอประมาณ เข้าใจว่าใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ปลูกผักกินเอง เลี้ยงสัตว์กินเอง ความมีเหตุผล เข้าใจว่าการใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ใช้จ่ายเกินจำนวนที่เรามี รู้จักวางแผนก่อนซื้อ ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจและควรมีสติทุกครั้ง มีภูมิคุ้มกัน เข้าใจว่าการดูแลสุขภาพให้แข็งแรงไม่ให้เจ็บป่วยและรู้จักเก็บออม มีความรู้เข้าใจว่าการศึกษาให้สูงๆ รู้จักพัฒนาตนเองเรื่อยๆ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ มีคุณธรรม เข้าใจว่าเป็นการประกอบอาชีพสุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น ในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้นำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ร้อยละ 75.4 ไม่ปฏิบัติร้อยละ 24.6 ไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร ไม่รู้ต้องทำอย่างไร ไม่มีความรู้ด้านนี้ ผลของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น สามารถจะพึ่งตนเองได้ มีส่วนร่วมในหมู่บ้าน ออมมากขึ้น การลงทุนเพิ่มขึ้น

ประสิทธิ์ แผ่ทอง (2551 : 49) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำท้องถิ่น : กรณีศึกษาตำบลคุยบ้านโอง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การลดรายจ่ายเป็นประจํามากที่สุดในการเลือกซื้อสินค้าที่คุ้มค่าและการรักษาสินค้าของใช้งานได้นาน และการใช้จ่ายที่ประหยัดน้ำประปา ไฟฟ้า น้ำมันเชื้อเพลิง ผู้นำท้องถิ่นไม่ปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียงในการรักษาสุขภาพให้แข็งแรงไม่จำเป็นต้องรักษาพยาบาล และการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นในการผลิตสินค้าใช้เอง เช่น นํ้ายาล้างจาน ด้านการเพิ่มรายได้คือ การใช้ที่ดินทำการเกษตรอย่างคุ้มค่า รองลงมาคือการพัฒนาอาชีพให้มีประสิทธิภาพ และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ด้านการออมพบว่า การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจ สหกรณ์ออมทรัพย์ ในด้านการดำรงชีวิต มีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีคุณธรรม รองลงมาคือรู้จักฟัง ดู อ่านข่าว และสิ่งที่ไม่ปฏิบัติตามคือไม่จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย คริวเรือน ยังไม่เลิกบุหรี เหล้า การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนปฏิบัติตาม พบว่า การเตรียมพร้อมเสริมสร้างทักษะ ทำหน้าที่เป็นแกนนำ มีการประชุมปรึกษาการจัดโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ให้เด็กเยาวชนเก็บผักพื้นบ้านที่ปลูกอยู่บริเวณรอบบ้าน และลดสารเคมีในการปลูกพืช โครงการเกษตรอินทรีย์ สร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์โดยผลิตปุ๋ยเอง ด้านประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ พบว่ามีการบรรยายจากวิทยากรที่มีความรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติการขณะอบรม ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ ด้านระดับความสำเร็จ ผู้นำท้องถิ่นเปิดอกเปิดใจรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประกอบอาชีพเห็นว่าเป็นเรื่องการประหยัด ค่าใช้จ่ายน้อยลง ด้านการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คือเปิดศูนย์การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาทุกระดับ ให้ชาวบ้าน ครู นักเรียนมีโอกาสสร้างองค์ความรู้ นำภูมิปัญญามาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชุมชนทั้งระบบมีความเข้มแข็งพออยู่พอกิน มีความสงบสุข

สมเพชร เรื่องมนตรี (2551 : 94) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนชุมชนบ้านวังหิน อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้เข้าร่วมศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงงานเพิ่มมากขึ้น มีการวางแผนการปฏิบัติการไว้เป็นอย่างดี ได้เชิญวิทยากรมีความชำนาญด้านโครงงาน และมีผลงานเชิงประจักษ์ ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้ามีความตั้งใจและซักถามปัญหาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในด้านการพัฒนาบุคลากรผู้ร่วมศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริงเขียนแผนการเรียนรู้โครงงาน

และสามารถเรียนรู้แบบโครงการโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยได้รับความรู้จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านโครงการและได้รับการนิเทศภายใน จากการประเมินพบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมกันคิดว่าสามารถเขียนแผนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำเรียนรู้แก่นักเรียนด้านการพัฒนาบุคลากรการจัดการเรียนรู้โครงการโดยผู้ศึกษาเป็นผู้นิเทศเอง ทำให้ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าช่วยให้อีกกลุ่มผู้ศึกษาค้นคว้าจัดการเรียนรู้แบบโครงการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ด้านการพัฒนาบุคลากรได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงประจักษ์มาสาธิตการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมศึกษาได้เรียนรู้ได้ทุกคน

ชาอุษัยณรงค์ ทรงคาศรี (2552 : 188) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้หลักการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา ประเด็นที่หนึ่ง ปัจจัยและองค์ประกอบรูปแบบการปฏิบัติตน การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวชุมชนชนบทในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า มีมีรูปแบบการเรียนรู้และองค์ประกอบที่หลากหลาย ได้แก่ความผูกพันในชุมชนของตัวเอง ต้องการพัฒนาเป็นชุมชนตัวอย่าง ศรัทธาในผู้นำ และทำตามคำชักชวนของเพื่อนบ้าน ชุมชนมีเป้าหมายเพื่อความ สุข ความพอเพียงในอาชีพ เน้นความพอประมาณในการดำรงชีวิต เรียนรู้จากการพัฒนา กลุ่มตามมติกกลุ่ม ประเด็นที่สองการปฏิบัติตนตามหลักการเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา การมีส่วนร่วม และการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกตามสภาพของประชากรบางประการของชาวชุมชนชนบท พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านทักษะมีค่าของคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาเป็นความรู้ การมีส่วนร่วม ความสามารถประเมินผล เจตคติ และความตระหนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากชาวชุมชนชนบทส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน และการปฏิบัติงานที่เป็นวิถีชีวิตของตนเองอยู่แล้ว ประเด็นที่สาม การพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังการวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านสถานภาพทางประชากรกับคะแนนการเรียนรู้ตามหลักการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และการมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชาวชุมชนชนบทแต่ละคนจากการศึกษาได้ค้นพบจำนวนความแตกต่าง 9 ปัจจัย นอกจากนั้น การพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับปัจจัยการมีส่วนร่วมในการกระทำ เป็นเพราะว่าด้านการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การใช้เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน ประเด็นที่สี่ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิต โดยใช้สิ่งแวดล้อมทางการศึกษา จากการศึกษาค้นคว้า กระบวนการเรียนรู้ด้านการวางแผน เริ่มจาก

การสร้างการร่วมคิด คือการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองและชุมชน เช่น ความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก ความสามัคคี ทักษะคิดร่วมที่ดี และพลังการพัฒนา การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อระดมสมอง กระบวนการเรียนรู้เรื่องการกระทำ กระบวนการเรียนรู้การตรวจสอบ เพื่อตรวจสอบกิจกรรมกลุ่ม สรุปรบทเรียน กระบวนการเรียนรู้และการแก้ไข รูปแบบความสำเร็จในการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แบบพึ่งตนเอง ในด้านเทคโนโลยีพอเพียง พบว่ามีการบำรุงรักษาและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี แบบดั้งเดิมผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ สามารถนำวัสดุดิบและวัสดุอุปกรณ์มาผลิตเป็นเครื่องมือ ในการประกอบอาชีพ มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาระหว่างการผลิตซึ่งกันและกันของชาวบ้าน ด้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกิดจากฐานการผลิตทางเศรษฐกิจหรือการทำกิจกรรมกลุ่มในชุมชนหลากหลาย ในอาชีพเกษตร ค้าขาย การเข้ากองทุน การเลี้ยงสัตว์ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าอยู่ในระดับมากมีการเกื้อหนุนในด้านทรัพยากรที่ดิน ด้านจิตใจพอเพียง พบว่า อยู่ในระดับมาก แสดงถึงความกลมเกลียวช่วยเหลือกันมากในชุมชน ด้านสังคมวัฒนธรรมพอเพียง พบว่า อยู่ในระดับมาก เกิดจากภาวะผู้นำในหมู่บ้าน มีการจัดเวทีชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระศุปัญญา นรินโท (2552 : 53) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมบทเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.13/80.13.70 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้เนื่องจากโปรแกรมที่สร้างขึ้น ผ่านกระบวนการการจัดทำอย่างมีระบบที่เหมาะสมได้ผ่านการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง นอกจากนี้ยังได้นำเอาผลไปทดลองปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง ดัชนีประสิทธิภาพของโปรแกรมบทเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเท่ากับ 0.5996 ซึ่งชี้ให้เห็นว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนเพิ่มขึ้น เนื่องจากโปรแกรมบทเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง ได้ผ่านกระบวนการ และขั้นตอนในการจัดกระทำได้ผ่านการตรวจสอบและความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโปรแกรมการเรียน โดยรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด

สรฤทธ จันสุข (2552 : 156) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผลการศึกษาขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 5 ด้านได้ปรับปรุงตัวชี้วัดเหลือ 61 ตัวชี้วัดเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะการดำรงชีวิตที่แท้จริงของชุมชน ผลการศึกษาขั้นตอนการสำรวจตัวชี้วัดพัฒนาชุมชนจากผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 319 คน ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง

ผู้นำชุมชนที่เป็นเพศชายที่เป็นอาวุโสที่มีการยอมรับระดับชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านในระดับชุมชน จากผลการศึกษาประกอบการยืนยันประเมินตัวชี้วัดจากการสัมมนา ผลการศึกษาตัวชี้วัดด้านจิตใจ และความรู้สึก มีการพึ่งตนเองของชุมชน ดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ มีจิตใจเป็นธรรม ผลการศึกษาตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพชุมชนใดมีทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ชุมชนสามารถดำเนินการพัฒนาไปตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่ายกว่า ชุมชนที่ไม่เอื้ออำนวย ผลการศึกษาตัวชี้วัดด้านเทคโนโลยีและการเรียนรู้ จากความทันสมัยของ เทคโนโลยีที่เหมาะสมประกอบกับการเรียนรู้ที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทุกด้านในอนาคตทำให้ ชุมชนพัฒนามีทิศทางเปลี่ยนแปลง ผลการศึกษาตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ เป็นการกล่าวถึงปัจจัยในการเป็น อยู่ด้านการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการทำงาน มีโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพ ตามความสามารถทักษะและความชำนาญของตนเอง ความสอดคล้องกับทักษะและความชำนาญของ ตนเอง ผลการศึกษาตัวชี้วัดด้านสังคมและวัฒนธรรม ทำให้การพัฒนาชุมชนมีทิศทางที่เหมาะสม ชุมชนมีขนบธรรมเนียม มีกิจกรรมที่มีส่วนร่วมเข้าใจส่วนร่วมกิจกรรม เกิดจากการสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นตัวชี้วัดศักยภาพชุมชน

พรรณวดี พรหมทา (2552 : 99) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพของคนจนเพื่อแก้ไข ปัญหาความยากจนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านดั่ง เทศบาลตำบลลำน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า สภาพปัญหาความยากจนในส่วนของครัวเรือน ข้อจำกัดและความรุนแรง เป็นการประชุมโดยการนำแกนนำชุมชนด้านต่างๆ ร่วมวิเคราะห์ชุมชน วิเคราะห์ทุนทางสังคม วิเคราะห์ปัญหาภาพรวมและการพัฒนาชุมชน พบว่า คณะกรรมการด้านชุมชนดำรงได้หลายตำแหน่ง และไม่มีความรู้ ไม่มีความถนัดไม่ทราบบทบาทหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย ด้านการเงิน พบว่า ชุมชนไม่มีเงินงบประมาณที่จะช่วยเหลือกิจกรรมที่มีขึ้นในชุมชน ไม่สามารถวิเคราะห์การเงินชุมชนได้ ด้านความสัมพันธ์ชุมชน ชาวบ้านประสานงานกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น ปัญหาที่พบในหมู่บ้าน ไม่เคยทำแผนชุมชน สภาพชุมชนมีความยากจนด้อยโอกาสทางสังคม ขาดความต่อเนื่องของกลุ่มอาชีพ หัวหน้าครัวเรือนไม่จบการศึกษาภาคบังคับ มีคนพิการ คนติดเชื้อ แรงงานขาดทักษะการทำงาน ฝ่ายคณะกรรมการชุมชน ไม่มีเงินสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เพราะคณะกรรมการเป็นเจ้าหน้าที่ ของรัฐ มีการแข่งขันทางการเมืองทำให้เครือข่ายแข่งขันทางการเมืองกันเอง ทำให้ความสัมพันธ์ลดลง ในการทำแผนชุมชนพึ่งตนเองในด้านลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ส่งเสริมการออม การดำเนินชีวิต การส่งเสริมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยเกี่ยวกับวิพากษ์วาทกรรมได้กล่าวถึงแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมและอำนาจ อยู่ในกรอบงานทฤษฎีที่ซับซ้อนซึ่งจำเป็นต่อการวิเคราะห์วาทกรรมและอำนาจของผู้เสียผลประโยชน์ที่มีการเรียกร้องสิทธิ ซึ่งอำนาจและการมีอำนาจได้ถูกสร้างขึ้นใหม่ เป็นพื้นที่ร่วมในการเรียนรู้ระหว่างโครงสร้างวาทกรรมและกลุ่มของบริบททางสังคมในท้องถิ่น ผ่านสื่อต่างๆ การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์มีความสัมพันธ์กันกับวาทกรรมและปฏิบัติการเรียนรู้และสังคม ต้องวิเคราะห์วาทกรรมในรายละเอียดด้วยการรวมเอาวิธีการต่างๆ เข้าด้วยกัน งานวิจัยเรื่องเศรษฐกิจชุมชนที่พิจารณาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจสี่ประการคือ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการจัดสรรการผลิต ในระบบเศรษฐกิจชุมชนมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา มองที่ความเป็นพลวัต ระบบเศรษฐกิจภายในเมือง มีความเชื่อมโยงในมิติความเหมือนและความแตกต่าง ระบบเศรษฐกิจที่สนับสนุนกันในทางตรงและทางอ้อม ระบบทุนนิยมได้สร้างความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจโดยรวม ที่ยังเป็นท้องถิ่น (Localization) ที่สอดคล้องกับระบบสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นงานวิจัยของเศรษฐกิจพอเพียงการรับรู้ และการนำไปปฏิบัติ ซึ่งการรับรู้ส่วนแรกนั้นได้เน้นเรื่องการทำการเกษตร ประสิทธิภาพของคน และทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น เพื่อจัดหาแหล่งทรัพยากรที่เหมาะสม การประเมินโครงการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่กระบวนการทำงาน ส่วนที่สองเน้นไปที่การฝึกอบรมที่ตัวบุคคล ครู นักเรียน ผู้บริหาร การจัดอบรมเชิงวิชาการด้วยการเชิญวิทยากรบรรยายซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือการพัฒนาโปรแกรมที่ใช้พัฒนาโปรแกรมบทเรียนที่พัฒนากับเศรษฐกิจพอเพียง ในบางครั้งก็ไม่สมบูรณ์ในเรื่องของการจัดทรัพยากรที่ดิน ไม่เป็นไปตามการจัดสรรตามหลักทฤษฎีใหม่ งบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรประชาสัมพันธ์ไม่รับรู้และเข้าใจการปฏิบัติตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียง การใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์ การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิต ส่วนการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจริง ได้นำตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นให้ครอบคลุมเรื่องความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม นั้น ถ้านำไปปฏิบัติจริงนั้นจะทำให้ลดค่าใช้จ่าย นำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาใช้ รู้จักประยุกต์เครื่องมือดั้งเดิมและสมัยใหม่ มีการออมเพิ่มขึ้น มีความรู้จัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน ซึ่งทำให้เกิดการลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน

ความพอเพียงในงานวิจัยต่างประเทศ

เศรษฐกิจใหม่ได้เสนอเกี่ยวกับดัชนีที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และความเหมาะสมกับประชาชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งงานวิจัย (New Economics Foundation 2006 : 2) ได้เสนอดัชนีชี้วัดความสุขในการเสนอการจัดอันดับประเทศที่มีความสุขในการอาศัยร่วมกับ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับความกินดีอยู่ดีตามดัชนีชี้วัด คือ สภาพความเป็นอยู่ที่เป็นผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมความพอใจในการมีชีวิตอยู่ ความคาดหวังที่จะเป็นไปในการดำรงชีวิต ซึ่งมีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของประชากรที่มีอยู่ และอัตราบริโภคของพลังงาน จากการศึกษาพบว่า ประเทศวานูอาตูซึ่งมีผลผลิตการเป็นอยู่ให้เห็นความสำเร็จของประชาชนให้มีความอยู่ดีกินดีในลักษณะของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ประชาชนพอใจตามสภาพใช้การทรัพยากรที่เหมาะสมพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ไม่บริโภคนิยม มีความรู้สึกที่ดีต่อกันของชุมชน ข้อมูลของมูลนิธินั้นเสนอควรมีการกำจัดความยากจน ทำให้เกิดความพอดี และพร้อมกับสนับสนุนการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และการกำหนดทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนั้นในการศึกษาที่เริ่มต้นในห้องเรียนเพื่อปูฐานความรู้ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้สภาพจริงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ดังเช่นงานวิจัยของ (Greenwood 2004 : 377) ศึกษาสืบเสาะเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์บทบาทของการเรียนรู้ที่อาศัยโครงการเป็นฐานในห้องเรียน การศึกษาเรียนรู้โดยอาศัยโครงการและนำแบบงานออกสู่วัฒนธรรมใช้วิธีบรรลุเป้าหมายการประเมินเรียนภาษาที่สองของรัฐวอชิงตัน การศึกษาพบว่ามีประโยชน์หลายอย่างมีอุปสรรคต่อการเรียนรู้ที่อาศัยโครงการเป็นฐานไปใช้แล้วประสบความสำเร็จในสภาพแวดล้อมของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ได้อาศัยโครงการเป็นฐานศักยภาพที่สร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปช่วยเหลือสภาพแวดล้อมชุมชนให้เกิดความเป็นอยู่แบบพอดี ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกัน และจูงใจนักเรียนทำทฤษฎีการสอนทักษะพื้นฐานที่แพร่กระจายออกไปเข้าสู่ประสบการณ์ในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

Pilgrim (2007 : 420) กล่าวถึงความพอเพียงของวัฒนธรรมความรู้ในด้านนิเวศวิทยาท้องถิ่นในการพึ่งพิง ผูกพันในท้องถิ่นประเทศตะวันตกนั้นลดลงไม่เกิดความพอดี เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในการพึ่งพิงทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ในอินโดนีเซียและอินเดีย พบว่ามีความรู้ในนิเวศวิทยาลดลง ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง การพึ่งพิงทรัพยากรอยู่ในระดับต่ำ การพึ่งพิงทรัพยากรท้องถิ่นลดลง พื้นที่กำลังพัฒนา พบว่า ในด้านของความรู้เชิงนิเวศวิทยาของผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกัน อาจเป็นบทรองของสังคมและกิจกรรมความเป็นอยู่ประจำวัน รูปแบบของการดำเนินชีวิตเป็นตัวทำนายที่สำคัญของความรู้แบบแผนการสูญเสียความรู้มีส่วนทำให้เข้าใจในอนาคตความรู้เชิงนิเวศทั่วโลกและการกระทำที่อาจจะป้องกันการล่มสลายในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำลายสิ่งแวดล้อมที่เกินความพอเพียง

ในเรื่องของชุมชนหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้รับเพื่อให้มีการรับรู้ของชาวบ้านที่เริ่มต้นหาปัญหาของชุมชน และการเรียนรู้เพื่อให้จัดการกับตนเองได้ ซึ่งงานของ Groves and Pugh (2004 : 381) ได้ศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ในรัฐฟิลาเดลเฟีย โดยการเน้นความร่วมมือในชุมชน มีผู้ปกครองและนักศึกษา พบว่า การจัดการชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายการเสริมสร้าง การอ่านออกเขียนได้ และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ความเป็นอยู่แบบพอเพียงเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งนักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ภายในชุมชนนำไปสู่ความพอเพียง และการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียน ดำรงชีวิตในชุมชน ทำให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในด้านสังคม และวัฒนธรรมของโรงเรียนให้เกิดทักษะการดำรงชีวิต

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความยั่งยืนของการผลิตอาหารเป็นห่วงโซ่ของระบบเศรษฐกิจในระดับครอบครัว เพื่อพึ่งตนเองก่อนที่จะถึงเศรษฐกิจที่เรียกว่าเศรษฐกิจชุมชน งานวิจัยของ Faisal (1995 : 1) ได้ศึกษาความยั่งยืนในการผลิตอาหาร เป็นแนวทางผลิตอาหารที่ปลอดภัย ในการพึ่งตนเองในชุมชน มีจำนวนเกณฑ์ที่ประกอบขึ้นในการผลิต ได้แก่ เทคนิค ระบบเศรษฐกิจ กล่าวถึงระบบสังคมและการเมือง ที่นำไปสู่สิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งที่มีคุณภาพ การผลิตอาหารพึ่งตนเองปิดความสัมพันธ์ให้ใช้ต้นทุนที่ประหยัด จัดระดับการผลิตหลายชั้นเพื่อเป็นเศรษฐกิจยังชีพ ทั้งระดับครอบครัว ระดับฟาร์มในการผลิตหรือการบริโภคให้กลับสู่ระดับกลางและให้ลงทุนการเกษตรที่ใช้ทรัพยากรต่ำ

สรุปงานวิจัยเรื่องเศรษฐกิจชุมชนที่มุ่งพัฒนาตั้งแต่เริ่มพัฒนาในระดับบุคคลเบื้องต้น เพื่อปูฐานความรู้ของประชาชนให้มีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกับชุมชน สภาพแวดล้อมที่อบอุ่นไม่ถูกทำลาย การทำกิจกรรมภายในชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตที่ด้อยพึ่งพิงกับสภาพแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม วิเคราะห์ชุมชนและการทำให้ทรัพยากรท้องถิ่นโดยไม่เข้าไปทำลาย การพัฒนาที่มุ่งให้เห็นความอยู่ดีมีสุข แต่ไม่ทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อม จึงได้จัดทำดัชนีตัวชี้วัดความสุข ความปลอดภัยของความยากจน เพื่อมุ่งให้ประชาชนได้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง